

Хмельницький національний університет
 Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту
 Кафедра психології та педагогіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Другий (магістерський)

Освітній рівень

ОСОБЛИВОСТІ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО
 УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА

Назва теми

Галузь знань – 05 Соціальні та поведінкові науки

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність – 053 Психологія

Шифр і назва спеціальності

Шифр 24362

номер ІНП

Виконала: студентка II курсу, гр. ПШмз-23-1

Підпис

Лілія ІВАНЕНКО

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник: кандидат психол. н., доцент

науковий ступінь, вчене звання

Підпис

Наталія БЕРЕГОВА

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

До захисту допускаю:
 Зав. кафедри психології та педагогіки
 доктор психологічних наук, професор

Підпис

Таїсія КОМАР

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

02 грудня 2024р.

Хмельницький, 2024

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту

Кафедра психології та педагогіки

Освітній рівень другий (магістерський)

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність 053 «Психологія»

Освітня програма освітньо-професійна програма «Психологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри психології та педагогіки

 Таїсія КОМАР

протокол № 5 від 14 грудня 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Лілії ІВАНЕНКО

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Особливості готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства»

Керівник кваліфікаційної роботи: Наталія БЕРЕГОВА, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки

Затверджено наказом ректора університету від 26 серпня 2024 р. № 60

2. Строк подання здобувачем роботи на кафедру 2 грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали звіту з переддипломної практики, комплекс методів та методик дослідження: методика «Тест-карта оцінки готовності до сімейного життя» (Юнда І.Ф.), методика дослідження ціннісних орієнтацій (М. Рокіча).

4. Зміст кваліфікаційної роботи: Вступ, РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА; 1.1 Сутність поняття «батьківство» в зарубіжній та вітчизняній психології; 1.2 Складники та характерні ознаки усвідомленого батьківства; 1.3 Особливості готовності до усвідомленого батьківства студентської молоді; Висновки до розділу.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА; 2.1 Обґрунтування методів дослідження; 2.2 Діагностика рівнів готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства; 2.3 Розробка заходів, спрямованих на розвиток готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства; Висновки до розділу; Висновки. Перелік джерел посилання.

5. Перелік графічного матеріалу: 2 таблиці, 2 рисунки.

• Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

Дата видачі завдання 14 грудня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів (розділів) кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапу роботи	Примітка
1	Вибір теми дослідження. Визначення об'єкта і предмета дослідження, постановка мети і завдань	До 02 січня 2024 р.	виконано
2	Визначення теоретико-методологічних засад дослідження. З'ясування актуальності проблеми	До 03 березня 2024 р.	виконано
3	Оформлення вступу кваліфікаційної роботи	До 01 вересня 2024 р.	виконано
4	I розділ кваліфікаційної роботи	До 10 вересня 2024 р.	виконано
5	II розділ кваліфікаційної роботи	До 01 жовтня 2024 р.	виконано
6	Загальні висновки	До 01 листопада 2024 р.	виконано
7	Оформлення кваліфікаційної роботи	До 01 грудня 2024 р.	виконано
8	Попередній захист кваліфікаційної роботи	08 листопада 2024 р.	виконано
9	Захист кваліфікаційної роботи (відповідно графіку)	18 грудня 2024 р.	виконано

Здобувач Лілія ІВАНЕНКО

ІМ'Я, ПРІЗВИЩО

Керівник роботи Наталія БЕРЕТОВА

ІМ'Я, ПРІЗВИЩО

АНОТАЦІЯ

Тема кваліфікаційної роботи «Особливості готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства»

Здобувач Лілія ІВАНЕНКО

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник Наталія БЕРЕГОВА

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Кваліфікаційна робота включає 98 сторінок, 2 таблиці, 2 рисунки, перелік джерел посилання складає 44 найменування.

Ключові слова: сучасна студентська молодь, батьківство, усвідомлене батьківство.

Об'єктом дослідження є процес підготовки студентської молоді до сімейного життя та усвідомленого батьківства.

Предметом дослідження є особливості готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства.

За результатами дослідження розроблено комплекс заходів, спрямованих на розвиток готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства.

Отримані в процесі дослідження наукові результати будуть використані для розробки освітніх програм і заходів, спрямованих на підготовку студентської молоді до усвідомленого батьківства.

Дипломник

Підпис

Лілія ІВАНЕНКО

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Дата подання кваліфікаційної роботи до захисту 2 грудня 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА	8
1.1 Сутність поняття «батьківство» в зарубіжній та вітчизняній психології	8
1.2 Складники та характерні ознаки усвідомленого батьківства	15
1.3 Особливості готовності до усвідомленого батьківства студентської молоді	25
Висновки до розділу	32
РОЗДІЛ 2.ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА	34
2.1 Обґрунтування методів дослідження	34
2.2 Діагностика рівнів готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства.....	40
2.3 Розробка заходів, спрямованих на розвиток готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства	50
Висновки до розділу	81
ВИСНОВКИ.....	83
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	87
ДОДАТКИ.....	93

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена потребою формування відповідального підходу молодих людей до майбутнього батьківства в умовах сучасних суспільних викликів. Слід відзначити що молодь, як майбутнє суспільства, потребує відповідної підготовки для ефективного виконання соціальних ролей, зокрема ролі батьківства, що має вирішальне значення для розвитку й стабільності нації. На тлі підвищення ролі сім'ї, як базового інституту, на рівні держави формуються програми та нормативні документи, які сприяють укоріненню виховного потенціалу сім'ї. Однак серед молоді, і зокрема студентства, спостерігається поширення інфантилізму, що часто призводить до уникання відповідальності за майбутнє сімейне життя.

Сучасна студентська молодь, володіючи базовими знаннями, не завжди достатньо соціально, психологічно та економічно готова до сімейного життя, що потребує свідомого вибору та відповідальності. Університети, як середовище інтелектуального і особистісного розвитку, повинні забезпечити не лише освітню, але й виховну функцію, готуючи студентів до ролі відповідальних батьків. Усвідомлене батьківство передбачає готовність взяти на себе обов'язки за виховання дітей, що вимагає зрілого ставлення та ґрунтовних знань про роль сім'ї, виховання та розвиток дітей.

Таким чином, дослідження готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства є важливим і своєчасним кроком, спрямованим на підвищення якості батьківських установок, збереження моральних цінностей і забезпечення гармонійного розвитку суспільства.

Науковий аналіз літератури свідчить, що дослідники активно вивчають різні аспекти проблеми батьківства. Зокрема, іноземні вчені, такі як Р. Берндт, К. Берндт, К. Веджвуд, У. Ворнер, М. Мід, Л. Демоз, і українські дослідники, серед яких І. Братусь, Л. Грицай, О. Губко, В. Долгов, Л. Калашник, В. Кузь, Ю.

Руденко, Є. Сявавко, Н. Шаброва, Д. Яворницький, О. Ярошинська, дослідили становлення сім'ї та розвиток батьківства і материнства як соціальних інституцій.

Сутність батьківства та його значення в суспільстві розкрито у роботах О. Антонова, О. Безпалько, Л. Буніної, Т. Гурко, В. Кравця, Г. Лактіонової, Л. Слюсар, Ж. Чернової, Л. Шпаковської. Науковці, такі як Л. Буніна, С. Васильєва, Н. Вахняк, Т. Довженко, В. Думанська, І. Зверєва, І. Лотова, В. Медков, Л. Москальова, розглянули батьківство як важливу підсистему сімейного виховання та окреслили основні батьківські функції й обов'язки.

Окремі дослідження С. Акутиної, О. Бартків, Ю. Іванової, Р. Овчарової, Н. Островської, А. Петручек, О. Рассказової, Г. Ржевського, О. Смалько, І. Томаржевської, І. Трубавіної, Л. Яценко присвячено класифікації форм батьківства та ознакам усвідомленого батьківства.

Вчені відзначають, що готовність до батьківства формується під впливом різних чинників і включає психологічні аспекти материнства та батьківства. Материнству приділено багато уваги в дослідженнях, зокрема Т.М. Зелінської та Г.Г. Філіпової, тоді як питання батьківства потребує більш поглибленого дослідження.

Об'єктом дослідження є процес підготовки студентської молоді до сімейного життя та усвідомленого батьківства.

Предметом дослідження є особливості готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження особливостей готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз наукових джерел щодо сутності поняття «батьківство», його складників та характерних ознак.

2. Виявити та охарактеризувати особливості готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства.

3. Провести емпіричне дослідження рівнів розвитку готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства.

4. Розробити комплекс заходів, спрямованих на розвиток готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства.

Гіпотеза дослідження: готовність студентської молоді до усвідомленого батьківства значно покращиться за умови впровадження комплексу заходів, спрямованих на розвиток готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства.

Методи дослідження: *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння та узагальнення наукових джерел з проблеми дослідження); *емпіричні, методи кількісної та якісної обробки даних.*

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані для розробки освітніх програм і заходів, спрямованих на підготовку студентської молоді до усвідомленого батьківства.

Експериментальна база дослідження. Емпіричне дослідження проводилось на базі Хмельницького національного університету. В ньому взяли участь 50 юнаків та 50 дівчат студентів спеціальності «Психологія». Дослідження було проведено у квітні 2024 року.

Апробація результатів дослідження відбувалась шляхом публікації статті в збірнику наукових праць студентів «Науковий пошук молодих дослідників» ДЗ «Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, 2024 р.

Структура роботи: кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, двох розділів, висновків та переліку джерел посилання.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА

1.1 Сутність поняття «батьківство» в зарубіжній та вітчизняній психології

Поняття «батьківства» в психології складається з багатьох факторів. До них можна віднести гендерні батьківські стосунки, дитячо-батьківські стосунки, різноманітні батьківські позиції та інше. Незважаючи на відмінності між давніми та сучасними підходами, основна суть залишається незмінною: батьківство, як і материнство, передбачає народження та виховання дітей. Це питання завжди привертало увагу науковців, адже діти з'являються на світ за різних обставин – незалежно від релігійних поглядів, місця проживання чи інших умов. Тому актуально досліджувати, як формується свідоме батьківство.

Формування батьківства є складним процесом, який значною мірою залежить від культурних моделей батьківської поведінки. Такі моделі визначають, як саме люди сприймають свою роль у сім'ї, а також обумовлюють їхні дії і рішення. Важливими є як зовнішні фактори, які можуть впливати на соціальний статус батьків, так і внутрішні потреби особистості, що пов'язані зі задоволенням психологічних і соціальних функцій[2,с.13].

О. Бацилева підкреслює, що батьківство не є лише роллю, а представляє собою надіндивідуальне ціле. Це ціле включає в себе декілька складових, серед яких ключовими є подружня пара, яка готова до створення нового життя, і, звичайно ж, сама дитина. У своїх працях авторка вказує, що батьківство повинно розглядатися як самостійна підсистема в рамках сімейної структури. Дане розуміння виникає з усвідомлення того, що основною метою цієї підсистеми є не

лише народження, але й виховання дітей. Батьківство, таким чином, є важливою частиною сімейного життя, яке потребує належної уваги і підтримки. Його значення полягає не лише в створенні нового життя, але й у формуванні соціальних зв'язків і передаванні цінностей наступним поколінням. Дане явище вимагає від батьків усвідомлення їхньої ролі та відповідальності, оскільки від цього залежить не лише розвиток дитини, а й здоров'я родинної системи в цілому[4,с.42].

Таким чином, формування батьківства є динамічним процесом, який обумовлений як внутрішніми, так і зовнішніми факторами, що впливають на взаємини у сім'ї та суспільстві. Батьківство, будучи багатограним феноменом, потребує постійного розвитку та адаптації до змін у соціальному контексті.

Сучасне розуміння «батьківства» охоплює і батьків, і матерів як рівноправних учасників цього процесу. О. Безпалько, наприклад, розглядає батьківство як процес забезпечення дітьми умов для їхнього повноцінного розвитку та соціалізації. Вона підкреслює, що саме батьки, а не лише вчителі чи друзі, несуть першочергову відповідальність за соціалізацію дітей[5,с.46].

Слід відзначити дослідника О. Хомишак, вивчаючи батьківство та материнство, зауважує, що сучасні сім'ї стикаються з кризою: зростає кількість дітей, які живуть лише з одним із батьків, найчастіше з матір'ю. Наукові дані свідчать про зменшення контактів між батьками й дітьми, а також про педагогічну некомпетентність деяких батьків у догляді за дітьми. Гурко також зазначає, що батьки, які не проживають зі своїми дітьми, часто роблять недостатній внесок у їхнє виховання, залишаючи матері виконувати обидві ролі – і батька, і матері. Даний процес послаблює батьківство і може мати негативні наслідки для розвитку дитини[41,с.142].

Також варто відмітити що дослідник І. Братусь трактує поняття батьківства як систему соціальних, психологічних, медичних та інших аспектів, що дають

змогу сім'ї мати стільки дітей, скільки вона зможе забезпечити та виховати. Такий підхід розглядає батьківство як багатогранний процес, де головне — відповідальність батьків за економічний, соціальний і духовний добробут дітей. У часи демографічного спаду багатодітність може стати пріоритетом для держави, однак важливо зберегти баланс між бажаннями сім'ї і її реальними можливостями. Батьківство — це складне явище, де біологічні аспекти поєднуються з соціальною відповідальністю. Можна стати біологічним батьком, але не брати участі у вихованні дитини, і водночас можна виховувати чужу дитину як рідну, вкладаючи у виховання всю душу. У такому випадку батьківство стає не тільки біологічним фактом, а справжньою реалізацією ролі[42,с.809].

Для розуміння терміну «усвідомленість» важливо з'ясувати його суть. У науковій літературі усвідомленість визначається як здатність людини усвідомлювати суб'єктивний характер своєї внутрішньої картини світу. Це також означає, що особистість може цілеспрямовано зосереджувати увагу на поточних подіях і своїх відчуттях, контролюючи при цьому процес усвідомлення. Усвідомленість є характерною рисою психічних і розумових дій, яка дозволяє людині займатися інтроспекцією власної діяльності.

Акт усвідомлення стосується інтелектуальної діяльності, де особа фокусується на своїх психічних явищах і на чуттєвих образах реальності, які вона сприймає. Реально усвідомленим може бути лише те, що відображається в конкретних діях особи. Цей зміст має корелювати з мотивами, які спонукають до відповідної діяльності. Усвідомлення забезпечується порівнянням ідеального бачення об'єкта з його реальним станом, а також мети з мотивами діяльності.

Суб'єкт може усвідомлювати лише ті процеси, які він сприймає, переживає емоційно, розуміє і осмислює. В. Калашніков підкреслює, що усвідомлення можна охарактеризувати як «рефлексію на утримання власної психіки», яка включає осмислення образу в контексті психіки. Він також виділяє два типи змістів

психіки: когнітивний, який забезпечує категоризацію даних, і контекст установок, що формує суб'єктивну сутність особистості. Людина може керувати лише тими процесами, які усвідомлює, а рефлексія дозволяє їй інструментально ставитися до змістів своєї психіки. Це сприяє розвитку та конституюванню суб'єкта, оскільки людина формує свою суб'єктну позицію, беручи до уваги власні цінності, інтереси і мотиви[17,с.50].

Поняття «усвідомлене батьківство», за словами Л. Буніної, відображає загальну культуру особистості, а також готовність батьків до виховання. В. Думанська вважає, що батьківство включає біологічні й соціальні аспекти, тоді як відповідальне батьківство виявляє особисту і соціальну відповідальність. Сам факт наявності дітей не завжди означає відповідальне батьківство; відповідальність батьків проявляється перед суспільством, виховуючи його майбутніх членів, і особисто, виконуючи важливу соціальну функцію[7,с.145].

3. Фрейд у своїх роботах виділив ключові аспекти батьківського впливу на розвиток особистості, і ця тема набрала нових обертів у науці наприкінці ХХ - початку ХХІ століття. Із соціальними змінами гендерних ролей, особливо батьківської, виникло питання нових форм батьківської активності, що підкріплює формування сучасної гендерної системи, як зазначають W. Fthenakis і S. Barth. Нині батько дедалі частіше розглядається як рівний матері у виховному процесі дитини. Дослідження Р. Парка показують, що батько може бути таким же чуйним і дбайливим до дитини, виконуючи функції, які традиційно вважалися «жіночими», як годування чи догляд. За його спостереженнями, батьки активно взаємодіють з дітьми через мову та вокалізації, не поступаючись матерям у цьому[44].

Однак реальна кількість часу, що витрачається батьками на дітей, все ж менша, ніж у матерів. Відповідно до деяких досліджень, матері проводять із дітьми більше часу, порівняно з батьками, що підкреслює певну нерівність у залученості. Роль батька, як описували представники психоаналітичного

напрямку, є надзвичайно важливою для психосексуального розвитку, особливо на ранніх етапах життя дитини. За Фрейдом, батько уособлює силу, надає відчуття захисту, є авторитетом, який регулює поведінку дитини.

Дослідники, такі як Р.Хавула і Е. Еріксон, також відзначали, що мати забезпечує базове почуття безпеки і підтримки, що дає дитині змогу вільно досліджувати навколишній світ. Батько, зі свого боку, виконує роль соціалізації дитини, прививаючи соціальні норми і культурні цінності. Представники біхевіоризму бачать батька як важливий компонент, що коригує поведінку, посилюючи або придушуючи певні дії дитини. У необіхевіоризмі батько вже виступає не лише як вихователь, а й як приклад для наслідування, на якому дитина вчиться, спостерігаючи за його діями і реакціями[43,с.513].

Наукові дослідження стверджують, що батьківство забезпечує та регулює процес продовження людського роду, визначаючи для батьків обов'язки з виховання та догляду за дітьми. Тому розвиток батьківства тісно пов'язаний із формуванням сім'ї та еволюцією суспільних відносин. З плином часу усвідомлене батьківство стало результатом складного і тривалого історичного процесу. Це поняття пройшло значні зміни, і його сучасне значення відображає багатовіковий досвід людства. Для того щоб краще зрозуміти зміст цього явища, важливо простежити його історичний розвиток. Такий ретроспективний аналіз дозволяє виявити, як змінювалися функції батьківства з розвитком суспільства та сімейних відносин. Батьківство сьогодні є не лише біологічною, а й соціальною та культурною відповідальністю. Сучасні уявлення про батьківство включають усвідомлення важливості виховання, що формує основу для гармонійного розвитку майбутніх поколінь[40].

С. Красін виділяє усвідомлене батьківство як набір характеристик, що вказують на здатність батьків до рефлексії. Це передбачає вміння усвідомлено оцінювати свої реакції та мотиви, розуміти свої сильні та слабкі сторони як батька,

а також потребу звертатися за педагогічною або психологічною допомогою за необхідності. Батьки, які практикують усвідомлене батьківство, прагнуть вдосконалювати свої компетентності, розуміючи вплив своїх дій на емоційному, когнітивному та регуляційному рівнях взаємодії з дитиною. Важливим аспектом є також активне прагнення батьків до поглиблення знань та вдосконалення навичок для покращення взаємин з дитиною[23,с.123].

К. Федюшкіна розглядає усвідомлене батьківство як сукупність духовних, соціальних, сімейних і культурних цінностей. Вона підкреслює, що це поняття охоплює не лише виховні цілі, а й особистісні цінності, які формують стосунки з дитиною. Немає єдиного визначення поняття «усвідомлене батьківство», що пояснюється багатовимірністю цього явища та різними науковими підходами до його вивчення[39,с.152].

Український вчений В.П. Кравець наголошує на важливості ролі батька в розвитку дитини, звертаючи увагу на амбівалентність цієї соціальної ролі. На його думку, бути батьком і стати ним — це різні речі, адже перехід до активної виховної діяльності у чоловіків не завжди настає після народження дитини. Кравець зазначає, що для чоловіка часто складніше прийняти роль батька, ніж для жінки — матері, оскільки традиційні стереотипи щодо виховання дітей інколи стримують його від активного залучення. Це упередження може знижувати якість його участі в житті дитини, особливо на ранніх етапах, коли формуються перші контакти дитини з навколишнім світом[21].

Сучасне суспільство відзначається зростанням амбівалентності ролі батьківства, що підкреслює О.Тюптя. Ця амбівалентність проявляється у двох напрямках: з одного боку, помітне зниження впливу та ролі батька, що виражається у зростанні кількості неповних сімей та ослабленні батьківської фігури. З іншого боку, наявна переорієнтація соціальних ролей чоловіків та жінок,

що виникає внаслідок зміни культурних стереотипів маскулінності й фемінності в сучасних умовах[36,с.319].

За концепцією Т.М. Зелінської, чоловічі та жіночі ролі мають взаємозалежну природу, тому зміни в одній з них неодмінно впливають на іншу. Традиційні уявлення про чоловічість і жіночість створюють ситуацію, де чоловіки часто мають владу над жінками. Для змін у цій сфері необхідно звертати увагу не тільки на жіночі, а й на чоловічі соціальні ролі, зокрема на кризу маскулінності, яка тісно переплітається з кризою батьківства[15,с.103].

Роль батька має глибоке історичне значення, проте, на думку дослідників, залишається недостатньо регламентованою та динамічною. Функції батька змінюються залежно від віку і статі дитини, але, попри свою важливість, ця роль залишається гнучкою і піддається впливу суспільних змін. Батьківство включає різноманітні соціальні стереотипи й очікування щодо того, які функції повинен виконувати батько, проте вони часто суперечливі. Деякі дослідники вказують на те, що дані суперечності є результатом перехідного періоду, коли суспільство почало глибше усвідомлювати значення батьківства не тільки для розвитку дитини, а й для формування особистості самого батька[16].

Дослідження О. Кириченка розглядає батьківство через призму його етапів реалізації, виокремлюючи кілька основних типів. Першим є передбатьківство, коли подружжя обмірковує питання про дітей і планує стати батьками. Другий тип, репродуктивне батьківство, охоплює появу першої дитини в сім'ї, а також можливість народження другої. Наступним етапом є соціалізоване батьківство, що передбачає активну участь батька і матері у вихованні та соціалізації своїх дітей, при цьому вони демонструють високу відповідальність за цей процес. Завершує цю категорію пробатьківство, що виникає з появою онуків і передбачає допомогу в їхньому вихованні[19,с.58].

3. Саралієва вказує на різні типи батьківства залежно від рівня їх нормативності. Вона виокремлює нормативне батьківство, яке відповідає прийнятим суспільним нормам, і дисфункціональне батьківство, яке порушує дані норми та права дитини. Дисфункціональне батьківство, на її думку, негативно впливає на цілісність сімейного організму і є ненормативним[31.с.179].

С. Котова-Олійник та О. Остапчук підкреслюють важливість ролі чоловіків як батьків у вихованні дітей. Вони акцентують увагу на відповідальному батьківстві, що передбачає активну участь батьків у житті дітей та усвідомлення власної відповідальності за їхній розвиток і благополуччя. Це повинно включати вміння оцінювати можливі ризики у вихованні та прагнення уникати небезпечних ситуацій. Реалізація відповідального батьківства також сприяє досягненню балансу між сімейними та робочими сферами обох батьків. Як наслідок, це може покращити їх професійні навички та батьківську компетентність, що в свою чергу підвищує матеріальний стан сім'ї. Всі ці фактори сприяють загальному задоволенню членів родини від сімейного життя[20,с.4-5].

Варто відзначити що Т. Алексеєнко зазначає, що існує певна розбіжність у трактуванні термінів «відповідальне батьківство» та «усвідомлене батьківство». Проте сама авторка вважає, що ці поняття можна вживати як синоніми. Вона також звертає увагу на те, що в науковій літературі дані терміни можуть бути гендерно диференційованими, тобто «відповідальне материнство» та «усвідомлене материнство»[1]. Такі вчені як В. Фадєєв і О. Лемещенко визначають усвідомлене батьківство як інтегроване явище, воно проявляється в усвідомленні батьками сімейних цінностей, очікувань і відповідальності. Воно також передбачає розуміння власних реакцій і мотивів поведінки батьків, а також вміння розуміти інших членів родини та їхні мотиви. Усвідомлене батьківство пов'язане з усвідомленням батьківської єдності відповідно до суспільних вимог і потреб. О. Лемещенко виділяє в усвідомленому батьківстві кілька складових: мотиваційну,

афективну, когнітивну. Слід відзначити що автор розрізняє три рівні усвідомлення: неусвідомлений, частково усвідомлений та усвідомлений[38,с.165]. Дані рівні стосуються сімейних цінностей, батьківських очікувань і позицій, а також розуміння мотивів і поведінки партнера. Фадєєв і Лемещенко стверджують, що усвідомлене батьківство має високу ступінь усвідомлення гуманістичних цінностей, сформованих соціально цінних очікувань і ставлень. Н. Островська додає, що усвідомлене батьківство означає усвідомлення своєї відповідальності за народження, виховання і розвиток дитини. Вона вважає, що усвідомлене батьківство є важливим фактором для гармонійного розвитку особистості дитини. Це підхід забезпечує комплексний розвиток фізичних, розумових і моральних якостей, формуючи в дитини соціально значуще ставлення до людей і світу загалом[38].

Таким чином, «батьківство» як психосоціальний феномен можна розглядати з двох основних перспектив: як вираження особистісно-сислової сфери чоловіка і як створення умов для розвитку дитини. Відправною точкою вивчення може бути як батько, так і дитина, що впливає на підхід до дослідження цього феномену. У ранній юності, за думкою українського дослідника І.Д. Бега, соціалізація особистості стає більш інтенсивною, і молоді люди починають активно засвоювати соціальний досвід. Вони досягають більшої самостійності і автономності, що призводить до подальшої індивідуалізації[37,с.175].

Індивідуалізація та соціалізація є взаємопов'язаними процесами, які сприяють особистісному розвитку та самодетермінації. На цьому етапі молоді люди усвідомлюють необхідність організації свого життя, що визначає їх подальший розвиток і формує відповідальне ставлення до батьківства. В юнацькому віці активізується формування особистісних цінностей, які стають регуляторами їхньої поведінки. Психологічна природа цих цінностей має внутрішній зміст і базується на потребах особистості.

Отже, аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив зробити висновок, що батьківство є важливим етапом у розвитку чоловіка. Становлення батьківства є особистісним процесом, який може відрізнитися різними факторами. Слід відзначити що серед таких факторів можуть бути психічні або фізичні захворювання, а також готовність до виконання батьківських обов'язків. Особистісні особливості, проблеми в сімейній комунікації і пріоритет інших цінностей, таких як кар'єра, можуть також негативно впливати на цей процес.

1.2 Складники та характерні ознаки усвідомленого батьківства

Усвідомлене батьківство є важливим аспектом функціонування сім'ї, яка, у свою чергу, виконує роль інституту виховання. Сім'я складається з багатьох рівнів, і її елементи взаємопов'язані, що дозволяє їй зберігати цілісність. Батьківство, як частина цієї системи, може бути проаналізоване з психолого-педагогічної перспективи. Це означає, що воно не тільки впливає на розвиток дитини, але й саме розвивається в процесі виховання. Слід відзначити що формування усвідомленого батьківства стає не лише джерелом для досягнення цілей у вихованні, а й важливим засобом реалізації психолого-педагогічних завдань. Однією з характерних ознак усвідомленого батьківства є здатність батьків розуміти свої обов'язки та відповідальність. Варто зазначити що це також включає в себе усвідомлення потреб дитини та готовність реагувати на них. Усвідомлене батьківство передбачає активну участь батьків у вихованні, де вони виступають не лише як авторитети, а й як партнери в навчанні. Важливо також, щоб батьки були відкритими до спілкування і підтримували емоційний зв'язок із дітьми. Ці складові формують здорове середовище для розвитку особистості дитини. Врешті-решт, усвідомлене батьківство є процесом, який вимагає постійної уваги та

вдосконалення з боку батьків, адже вони є моделлю поведінки для своїх дітей[34,с.14].

Вчені пропонують різні підходи до розуміння усвідомленого батьківства, акцентуючи увагу на його структурі та змістовному наповненні. Наприклад, Л. Буніна визначає батьківство як систему взаємовідносин між батьками і дитиною. У цій системі авторка виділяє дві ключові підсистеми: «ставлення батьків», яке включає їхнє сприйняття себе у ролі батьків, а також відносини з дитиною і стиль виховання, і «ставлення дитини», яке охоплює сприйняття дитиною себе та батьків, а також її поведінку в контексті соціальної адекватності[7,с.148].

Інші дослідники, зокрема О. Тюптя та Г. Філіппова, підходять до батьківства як до системного утворення, яке охоплює не лише особистісні аспекти батьків, а й інтеграцію їхніх потреб, мотивів та цінностей. Вони також акцентують увагу на системі дитячо-батьківської взаємодії та сімейної педагогіки, підкреслюючи їх важливість у вихованні дітей. Для глибшого розуміння материнства як складової батьківства дослідниці виокремлюють три основні блоки: потребнісно-мотиваційний, операційний та ціннісно-смісловий[36,с.328]. Перший блок зосереджується на суб'єктивних потребах батьків та умовах, необхідних для їх задоволення. Операційний блок містить конкретні дії, які батьки виконують, такі як догляд, годування та виховання дітей. Ціннісно-смісловий блок відображає ставлення батьків до дитини як самостійної цінності, а також важливість материнства в їхньому житті. Усі ці елементи тісно переплітаються, формуючи цілісну картину усвідомленого батьківства, яке є критично важливим для розвитку дитини та сім'ї в цілому[36].

Варто зазначити що такі автори як А. Капська, О. Денисюк пропонують комплексний підхід до вивчення батьківства, виділяючи кілька основних компонентів. Серед них вони виділяють потребнісно-емоційний, операційний і ціннісно-смісловий компоненти, але до них додають ще один — оцінювальний.

Оцінювальний компонент характеризується інтегральністю, що означає, що він охоплює різні аспекти батьківської діяльності, такі як самооцінка та прийняття своєї батьківської ролі. Він також враховує раціональні та емоційні оцінки не лише себе як батька, а й власної дитини[18].

Крім цього, соціальна оцінка, яка базується на суспільних стереотипах і вимогах до батьків, також є важливою частиною цього компонента. Завдяки своїй інтегральності оцінювальний компонент суттєво впливає на інші елементи батьківства, формуючи загальну картину батьківської поведінки. Н. Вахняк підкреслює, що батьківство є соціально-педагогічним феноменом, який поєднує в собі знання, уявлення, вміння та переконання, пов'язані з роллю батька. Даний феномен реалізується через конкретні прояви поведінки, які сприяють оптимальному розвитку дитини. Важливими складовими батьківства є також генетичне походження дитини, юридичні статуси батьків та виконання ними своїх обов'язків. Батьківство включає в себе сприйняття себе у цій ролі, а також взаємини дитини з батьками. Оточення також відіграє роль у визнанні дорослих як батьків, що формує сприйняття родинних зв'язків у суспільстві. Усе це разом створює складну та багатогранну структуру батьківства, яка впливає на виховання і розвиток дітей[8,с.297].

Формування навичок усвідомленого батьківства має на меті створення умов, які допоможуть людям стати готовими до виконання батьківських ролей. Це не лише про те, щоб бути батьком або матір'ю, але й про усвідомлення важливості сім'ї в житті кожної людини. Коли ми говоримо про цю мету, важливо розуміти, що вона визначає, якими знаннями мають володіти батьки, щоб виконувати свої функції ефективно[10,с.138].

Система знань, яка стосується батьківства, повинна включати не лише основи взаємин у шлюбі, а й культуру спілкування між партнерами. Дана система знань постійно розвивається, оскільки зростання дитини вимагає все глибшого

розуміння батьківських обов'язків. Основні завдання вчених у цій сфері зосереджені на кількох ключових аспектах. По-перше, це підкреслення цінності сім'ї та батьківства для кожної людини. По-друге, важливо ознайомити майбутніх батьків із сутністю батьківства, щоб вони могли свідомо підійти до своїх нових ролей. По-третє, необхідно формувати відповідальне ставлення до виконання обов'язків, які супроводжують ці ролі[9]. Крім того, важливо навчати молодь культурі спілкування та поведінки, адже це допомагає збудувати здорові стосунки. Також слід інформувати про етику батьківської поведінки, щоб уникнути можливих помилок. І на завершення, школярі повинні знати про різні стилі батьківства та наслідки, які можуть виникнути, якщо стати батьками занадто рано. Дане знання допоможе їм бути більш усвідомленими у своїх рішеннях і дійсно готовими до батьківства.

Згідно з дослідженнями В. Думанської, відповідальне батьківство складається з кількох ключових елементів. По-перше, важливою складовою є відповідальна репродуктивна та вітальна поведінка дорослих, які планують або вже стали батьками. Вони повинні не лише усвідомлювати відповідальність за народження здорових дітей, але й активно дбати про їхнє здоров'я та благополуччя. По-друге, відповідальне виховання та навчання дітей батьками передбачає створення сприятливих умов для їхнього розвитку. Це може включати матеріальні аспекти, участь дітей у спортивних заходах, а також залучення їх до позашкільних занять. Батьки повинні демонструвати виховний вплив через власний приклад у повсякденному житті, що є важливим у процесі сімейної взаємодії[12.с.75]. Також, регулярна соціально значуща комунікація між усіма членами родини є необхідною умовою для підтримки гармонійних стосунків. В. Думанська вказує на кілька взаємопов'язаних складників, які характеризують батьківство. По-перше, ціннісні орієнтири подружжя, що проявляються у їхніх емоціях, почуттях, переконаннях та поведінкових моделях. По-друге, важливі

батьківські очікування та установки щодо стосунків між усіма членами сім'ї, а також уявлення дорослих про себе як про батьків. Батьківські ставлення істотно впливають на емоційний контакт та психологічну дистанцію між подружжям і дітьми[13,с.28].

Крім того, батьківські почуття до дитини та один до одного також мають значення. Батьківські позиції проявляються в процесі взаємодії з дитиною, а відповідальність за виховання дитини охоплює як обов'язки перед суспільством, так і особисту відповідальність. На завершення, стиль сімейного виховання також є важливим компонентом, що включає відповідні емоційні, когнітивні та поведінкові аспекти.

Численні дослідники, серед яких О. Тюптя, Н. Лук'яненко, та інші, виділяють кілька ключових компонентів усвідомленого батьківства, що відображають особистісну зрілість батьків. Зокрема, ці компоненти включають когнітивний, емоційний та поведінковий аспекти. Когнітивний компонент передбачає наявність у батьків необхідних знань та уявлень про себе як відповідальну особу, про ідеальних батьків та партнерів, а також про дитину як рівноправного члена родини. Він також містить усвідомлення цілей і функцій батьківства, а також розуміння способів їх реалізації. Слід відмітити що даний компонент формує теоретичну базу для переходу людини до нового статусу батька чи матері. Емоційний компонент батьківства вказує на позитивні почуття батьків до дитини ще до її народження, а після народження — на безумовну любов і прийняття дитини, а також до своїх ролей у сім'ї. Це також передбачає комунікацію дитини про те, що вона є бажаною, цінною і любленою частиною родини. Поведінковий компонент усвідомленого батьківства втілює функціональні аспекти ролей батьків та матерів і проявляється у їхніх конкретних діях. Він включає стиль виховання, практичну діяльність батьків щодо догляду за дитиною та забезпечення її потреб. Цей компонент також охоплює зусилля батьків

у сприянні особистісному розвитку дитини, а також їхню здатність ефективно співпрацювати з усіма членами родини. Крім того, важливими аспектами є уміння спілкуватися з дитиною і готовність втілювати на практиці свої наміри щодо вдосконалення батьківської поведінки[36,с.123].

Варто зазначити, що численні науковці, такі як О. Безпалько, Мірошниченко, Н. Островська, І. Томаржевська, пропонують подібні концепції стосовно батьківства, хоча їх погляди містять певні відмінності від вже розглянутих підходів. Вчені підкреслюють, що батьківство є складним феноменом, що об'єднує емоційні та оцінні аспекти, а також знання і переконання, які батьки мають про себе як про матір чи батька. Даний комплекс знань реалізується в усіх проявах їхньої поведінки. При цьому акцентується на тому, що на початкових етапах розвитку батьківство не має стійкої структури, що може призводити до неузгодженості в його компонентах і конфліктів між батьками. Під час подальшого становлення батьківства відбувається узгодження уявлень про роль і функції батьків, а також оптимальний розподіл сімейних обов'язків. За спостереженнями зазначених дослідників, з часом формується більш розвинена та стабільна структура батьківства, яка проявляється в узгодженості уявлень про батьківство між батьком і матір'ю. Дана форма батьківства включає ціннісні орієнтації, установки і очікування, ставлення батьків, їх почуття, позиції, відповідальність, а також стилі виховання[29].

Слід відзначити такий факт що наукова література відображає загальну картину структури розвиненого батьківства через такі концептуальні положення: кожен компонент містить три основні складові — емоційну, когнітивну й поведінкову; ці компоненти взаємопов'язані та утворюють єдину структуру завдяки взаємному впливу; підсумковим проявом всіх зазначених компонентів є створення стилю сімейного виховання; кожен з компонентів може бути об'єктом корекційної та розвитку роботи[29].

Важливо також звернути увагу на інтегровану модель усвідомленого батьківства, розроблену О. Лемещенко, яка містить компоненти, такі як стиль виховання, почуття батьків, відповідальність, установки та очікування, ставлення, цінності і позиції. Авторка детально розглядає в кожному з цих компонентів такі складові, як мотиваційна, афективна, когнітивна та конативна. О. Лемещенко також намагається класифікувати ці складники за рівнем усвідомленості, виокремлюючи усвідомлені, частково усвідомлені та неусвідомлені аспекти[28,с.122].

Варто відзначити що в структурі усвідомленого батьківства важливу роль відіграють знання, ці знання охоплюють різноманітні аспекти, такі як: цілі та функції батьківства, способи догляду, виховання і навчання дитини, методи, що відповідають віковим етапам розвитку, а також усвідомлене чи безвідповідальне батьківське ставлення. Важливими є й ефективні засоби взаємодії з дитиною, повага до її особистості та інших членів родини, специфіка стосунків між батьками та дітьми, значення позитивних емоцій і прийняття дитини, а також методи вирішення конфліктів і організації дитячої діяльності. Особливо важливо також усвідомлювати відмінності в батьківських ролях і вміння спільно обговорювати питання виховання.

Дослідження вказує на те, що ще одним значущим компонентом усвідомленого батьківства є вміння. Серед основних вмінь можна виділити: ефективну організацію догляду та виховання дітей у родині; вибір методів, що відповідають віковим потребам дитини; підтримку її самостійності; здатність зрозуміло доносити інформацію; адекватне реагування на емоційні, когнітивні та поведінкові сигнали дитини; спостереження за її поведінкою та внутрішнім станом; комунікацію та контроль власної поведінки; визначення пріоритетів у цілях і методах батьківського впливу; вираження позитивних почуттів; підтримку і повагу. У процесі наукового аналізу також з'ясовано, що усвідомлене

батьківство включає гуманістичні ціннісні орієнтації. У літературі зазначається, що ці орієнтації складають систему світоглядних установок, які визначають основні пріоритети особистості та її сприйняття навколишнього світу. Вони формують вибір способів дій у різних ситуаціях[30,с.77].

Індивідуальні цінності особистості можуть бути представлені через різні матеріальні та соціальні об'єкти, а також через результати людської діяльності чи уявлення про конкретні предмети. Зокрема, зрілі цінності формують ієрархічну структуру, що включає вищі цінності-цілі та вторинні цінності-засоби, які слугують інструментами для досягнення цих цілей. У контексті вищезгаданої проблематики слід акцентувати, що цінності займають центральну роль у регулюванні відносин між членами сім'ї, визначаючи світоглядні основи для формування їхніх переконань та вибору моделей поведінки.

Таким чином, сімейні цінності являють собою комплекс емоцій, почуттів, переконань і поведінкових моделей. Вони інтегрують родину як систему на рівні взаємодії між подружжям і між батьками та дітьми, встановлюючи динаміку сімейних стосунків в цілому, а також специфіку батьківства як окремого феномена. На думку дослідниці Т. Довженко, взаємозв'язок між сімейними цінностями суттєво впливає на рівень довіри до батьків. Варто зазначити, що батьки відіграють ключову роль у формуванні ціннісних орієнтацій своїх дітей, що, в свою чергу, сприяє розвитку у них уявлень про власну особистість, батьків, шлюб, а також майбутнє батьківство. Цінності виконують функцію життєвих цілей і обмежувальних змістів, що дозволяє людині відрізнити важливі аспекти життя від другорядних. У ході наукового дослідження було встановлено, що саме батьки формують ціннісні орієнтації дітей, пов'язані з їх теперішнім і майбутнім сімейним життям. Формування ціннісно-сміслової сфери дитини відбувається через активну взаємодію з батьками, які слугують прикладом поведінки та джерелом переконань. Ще одним важливим елементом батьківства є установки та

очікування батьків. Д. Узнадзе зазначав, що установка відображає готовність особистості до певних дій у конкретних ситуаціях. Ця готовність, як правило, передуює появі свідомих факторів, формуючи певний напрямок, у якому здійснюється діяльність для досягнення визначених цілей. Відповідно, установки визначають спрямованість особистісної активності[11,с.165].

Зазначимо, що більшість установок, пов'язаних із сімейним життям та вихованням дітей, формуються протягом життя, починаючи з дитинства. Батьківські установки тісно пов'язані з репродуктивними установками дорослих членів родини, проте ці дві групи установок мають свої відмінності. Репродуктивні установки характеризують схильність до народження певної кількості дітей, тоді як батьківські установки спрямовують на визначення цілей і методів діяльності в сфері батьківства.

Одним з головних складників усвідомленого батьківства є батьківські відносини. Автори виділяють різні аспекти батьківських відносин, залежно від об'єкта, на який звертається увага: батьківство в цілому, усвідомлення власної ролі як батька чи матері, ставлення до дитини та власної виховної практики. Також розглядаються емоційні аспекти батьківського ставлення, серед яких можна виділити щасливе, тяжке та сприятливе ставлення до самореалізації як батьків, так і дітей. Ставлення до ролі батьків може виявлятися в трьох формах: прийнятті, відторгненні чи амбівалентному ставленні. У батьківському ставленні часто поєднуються протилежні емоційні ціннісні аспекти, що робить його узгодженим, суперечливим чи амбівалентним. Крім того, існує різниця в контролі з боку батьків: безумовне батьківство відзначається прийняттям дитини та проявом любові, тоді як умовне включає контроль та прагнення виховувати певні якості[14,с.262].

Емоційна забарвленість батьківських почуттів також має значення, так як вона може проявлятися у позитивних почуттях, таких як любов і радість, або в

негативних гніві, соромі та розчаруванні. Фактори, які впливають на прояви почуттів, поділяються на внутрішні, такі як самопочуття та психологічний стан, і зовнішні — соціальне середовище та матеріальне становище. Батьківські почуття формують емоційний клімат у сім'ї і значно впливають на психічний та фізичний стан дитини[6,с.35].

Варто відзначити що одним із ключових аспектів для дитини є відчуття батьківської любові, яке забезпечує їй довіру та почуття безпеки. Батьківська любов, за визначенням, є безкорисливою і виявляє прийняття дитини з усіма її недоліками.

Крім того, усвідомлене батьківство вимагає наявності певних соціально важливих якостей, таких як відповідальність, доброта, порядність, емпатійність та толерантність. Відповідальність батьків є особливо важливим аспектом, оскільки вона передбачає прийняття і реалізацію норм відповідальної поведінки. Ця відповідальність має двосторонній характер, адже стосується як соціальних норм, так і особистих переконань. Також важливо, щоб батьки брали на себе відповідальність за відносини в сім'ї, долю дитини та створення умов для її розвитку. Формування батьківської відповідальності відбувається на різних етапах батьківства, починаючи з планування, через вагітність до моменту, коли дитина вже народжена. Крім того, батьківська відповідальність може бути націлена на сьогодення, майбутнє або базуватися на минулому. Ще одним важливим елементом усвідомленого батьківства є стиль сімейного виховання, який визначає систему правил, норм і цінностей в сім'ї. Він є найбільш наочно вираженим у взаємодії з дитиною, оскільки саме в цьому контексті реалізуються заохочення та санкції[1]. Можна зазначити що для усвідомленого батьківства характерними є співпраця, підтримка, взаємоповага та здатність до виправлення помилок. Цей стиль формує уявлення батьків про методи взаємодії з дитиною, розуміння цінностей виховання та очікувань щодо ролі партнера[4].

Отже, усвідомлене батьківство є комплексним явищем, де всі його складники взаємопов'язані. Важливо, щоб педагогічні заходи сприяли розвитку всіх цих елементів у батьків, включаючи знання, цінності, установки та очікування, щоб підготувати їх до відповідальної ролі у вихованні дітей. Результатом цього процесу має стати готовність до усвідомленого батьківства, що забезпечить здорову атмосферу в родині.

1.3 Особливості готовності до усвідомленого батьківства студентської молоді

Розвиток сучасного суспільства супроводжується суттєвими змінами у традиційних уявленнях про репродуктивну поведінку, особливо серед осіб репродуктивного віку. Це викликало ряд демографічних проблем і сприяло виникненню нових форм шлюбно-сімейних відносин. Негативні соціально-економічні умови вплинули на інститут сім'ї та шлюбу, що, у свою чергу, сприяло трансформації загальнолюдських цінностей, таких як родина та батьківство. Сьогодні стало звичайним явищем створення малодітних або свідомо бездітних сімей, зміна ролей і відповідальності у сімейних відносинах, а також зниження стабільності сім'ї, що призводить до зростання кількості розлучень і виховання дітей в неповних родинах. Зростає також число позашлюбних дітей та випадків соціального сирітства. На жаль, ці тенденції поступово віддаляють молодь від ідеалів створення повноцінної сім'ї, народження дітей та відповідального виконання батьківських ролей і функцій. Втрата цих орієнтирів може призвести до зниження якості міжособистісних стосунків та негативно вплинути на майбутні покоління. Важливо враховувати, що готовність до усвідомленого батьківства включає не лише особистісні, але й соціальні аспекти, які потребують уваги[3].

Період навчання молоді у університеті є важливим віковим етапом, тому що в цей час юнаки та дівчата мають свідоме, позитивне прагнення навчатися професії та готується до майбутнього батьківства як частини навчально-виховного процесу. Батьківство можна розглядати як біологічний, психологічний та соціокультурний феномен; як соціальний інститут, що включає два інші інститути: батьківство та материнство; як діяльність батьків з догляду, утримання, виховання та навчання дітей; як один з етапів, який починається з моменту зачаття людини і не закінчується до її смерті; як кровна спорідненість між батьками та дітьми; як суб'єктивне сприйняття людини як батька.

Сьогодні особливо важливо забезпечити молодь інформацією про батьківство та підтримати їх у формуванні адекватних уявлень про сімейні цінності. Підготовка молоді до усвідомленого батьківства повинна базуватися на розумінні відповідальності, емоційної зрілості та готовності приймати виклики, пов'язані з вихованням дітей. Тому сприяння розвитку таких якостей стає актуальним завданням для суспільства. Ефективна комунікація та освітні програми можуть стати основою для формування відповідальних батьків і підтримання стабільності у сімейних відносинах. Необхідно також підвищити обізнаність молоді щодо переваг повноцінних сімейних стосунків і здорового батьківства, щоб допомогти їм адаптуватися до сучасних викликів. Тільки спільними зусиллями можна подолати існуючі проблеми й забезпечити молоді підтримку на шляху до усвідомленого батьківства[22,с.327].

Студентська молодь перебуває на критичному етапі життя, що робить її особливо вразливою до зовнішніх впливів. Світоглядні установки і цінності, які зазвичай формуються під впливом батьків у дитинстві, закладають основу для подальшого вибору життєвих орієнтирів. У цей період студенти починають свідомо визначати свої позиції, які можуть варіюватися залежно від зовнішніх факторів та особистого вибору.

Життєва практика свідчить, що для багатьох представників цієї вікової категорії характерна інфантильність, яка проявляється в небажанні брати на себе відповідальність за свої вчинки. Споживацьке ставлення до життя, яке відображається у фразах «я хочу», підмінює осмислене ставлення до власного життя і оточення. Дана позиція може бути причинами свідомого відкладання батьківства або навіть відмови від народження дітей. Водночас вона веде до безвідповідального підходу до питань, пов'язаних із раннім початком статевого життя, відсутністю культури статевого стосунку, а також до ранньої і позашлюбної вагітності.

Молоді батьки часто не готові психологічно до виховання дітей, що призводить до труднощів у їхньому розвитку та вихованні. Важливо визнати, що формування відповідального підходу до батьківства починається з усвідомлення власних дій та їх наслідків. Розвиток здорових цінностей і відповідальності у молоді є ключовим чинником для забезпечення стабільності в сімейному житті та вихованні майбутніх поколінь. Відомо, що батьківство відіграє ключову роль у соціалізації особистості, адже виконання батьківських обов'язків і ролей суттєво впливає на подальший розвиток людини. Дане явище спонукає індивіда налагоджувати міжособистісні зв'язки, зменшувати психологічну відстань між партнерами, а також зміцнювати довіру та формувати близькі стосунки[26,с.215].

Наразі не існує єдиного визначення поняття батьківства, проте у статті Савченко, Козир, М. Соціально-психологічні фактори та умови формування відповідального батьківства. стверджується одне з найвідоміших його тлумачень. Батьківство це система взаємозалежних елементів, що включає:

- 1) Батьківські почуття, любов і прихильність до дітей;
- 2) Специфічні соціальні ролі та культурні норми;
- 3) Реальну поведінку батьків, їх ставлення до дітей та стиль виховання, обумовлені певними чинниками[30.с.82].

В. Астахов підкреслює, що батьківство, в першу чергу, охоплює соціальні ролі матері та батька, а їхнє освоєння є основним завданням дорослої людини. Варто зазначити, що батьківство не є вродженою інстинктивною рисою; воно формується і розвивається протягом життя чоловіка та жінки, наповнюючись особистісними якостями[4].

Згідно з дослідженнями С. Красіна, батьківство є соціально-психологічним феноменом, який охоплює знання, уявлення та переконання людини щодо її ролі як батька або матері. Ці аспекти реалізуються у всіх проявах поведінки, пов'язаних із батьківством. Розуміння батьківства як комплексного явища відкриває нові горизонти для дослідження його впливу на особистісний і соціальний розвиток[25,с.188].

Безумовно, що формування готовності до батьківства має мати комплексний та системний характер, тобто передбачає розробку спеціальної додаткової освітньої програми, що реалізує такі функції:

- освітню, що забезпечує оволодіння студентками системою знань про материнство та дитинство;
- розвиваючу, що забезпечує появу у студенток та студентів емоційно-позитивного ставлення до материнства, розвиток інтересу до проблематики материнства;
- виховну, пов'язану з педагогічною взаємодією щодо підвищення рівня готовності студенток до реалізації материнських функцій. Виходячи із значущості проблеми формування готовності до материнства, нами були розроблені заходи щодо організації цього процесу в рамках поза-навчальної діяльності студенток вищої освітньої установи[25].

Однією з основних категорій психологічних методів вивчення феномена батьківства концепція «усвідомленого виховання». Передумова є те, що у батьків є сімейні цінності, установки, очікування, відносини, почуття, установки і

відповідальність за виховання дітей; зрозуміти себе, власну реакцію, мотивацію поведінки батьків, сімейні цінності, цінності; зрозуміти свого чоловіка, його реакцію та мотивацію сімейної поведінки; усвідомлювати почуття єдності батьків.

Готовність до батьківства - це якість особистості людини, що об'єднує прийняття сім'єю соціальної системи, накопичення спеціальних знань та навичок у сфері сімейних відносин, розумне ведення домашнього господарства, методи сімейного навчання та міжособистісне спілкування [24,с.93]. Психологи стверджують, що загальне ставлення до батьківства та всього сімейного життя значною мірою залежить від уявлення людей про своїх батьків ще до того, як вони стануть батьками.

Готовність до батьківства являє собою складний психологічний процес, що складається з двох основних етапів. Перший етап охоплює дошлюбний період та час, що передує тому, як молоді люди стають батьками. У цей період у них формується образ батьківства, що включає емоції, пов'язані з вихованням дітей, а також різні когнітивні схеми, які стосуються планування способу життя в ролі батьків та організації виховного процесу. На цьому етапі закладається основа для майбутнього батьківства.

Другий етап починається ще до народження дитини і триває після її появи на світ. Він пов'язаний із практичним виконанням батьківських функцій, які супроводжують все життя людини. Важливо зазначити, що обидва етапи, навіть коли батьківство існує лише на теоретичному рівні в уявленнях молодих людей, мають критичне значення для формування їхньої батьківської ідентичності. Адже мрії, уявлення та образи можуть стати потужними мотиваційними чинниками, які впливають на їхнє майбутнє як батьків[32,с.26].

Етап практичного виконання батьківства, що починається з моменту народження дитини, триває протягом усього життя. Згідно з поглядами Е. Еріксона, народження дитини є вирішальним моментом у розвитку особистості

дорослого і його подальшій соціалізації. Цей етап можна розглядати як низку періодів, у яких відбуваються зміни в психіці та поведінці, викликані розвитком дитини. Формування батьківської позиції, як зазначає Л.Яценко, означає остаточний перехід особистості до дорослого стану.

У дослідженні Лелюх-Степанчук О.О. вивчаються особливості ставлення молодих до шлюбу та сім'ї, і результати показують важливість формування базової культури (моралі, права, естетики, культури спілкування) як основи для розвитку таких важливих якостей батька як відповідальність, дисципліна, працьовитість, незалежність, працездатність та строгість [27,с.135].

Варто вказати на деякі можливі заходи щодо підготовки молоді до сімейного життя та відповідального батьківства:

- 1) Широко пропагувати позитивний досвід сімейного виховання;
- 2) Розширити знання про сім'ю, закони розвитку сім'ї, сімейні традиції та звичаї, структуру сім'ї, тощо;
- 3) Прищеплювати молоді повагу до сімейного духу та моральних цінностей у суспільстві;

Варто відзначити що це в свою чергу забезпечить психологічні установки які будуть у майбутньому слугувати хорошим підґрунтям для створення усвідомленої сім'ї[35,с.73].

Готовність до батьківства не обмежується лише фізіологічними або етичними аспектами; вона також вимагає від особистості здатності усвідомлювати, наскільки її дії і бажання відповідають суспільним уявленням про батьківство. Результатом цього процесу має стати підготовленість до народження та виховання дитини. Серед основних критеріїв, що вказують на ступінь готовності до батьківства, можна виділити кілька важливих аспектів.

По-перше, необхідно мати бажання стати батьком або матір'ю, піклуватися про дитину і сприяти її всебічному розвитку. Це має виявлятися у високій оцінці

ролі батьківства та сім'ї в особистій системі цінностей. По-друге, важливим є досвід взаємодії з маленькими дітьми, що включає розуміння їхніх потреб у різні етапи життя та вміння надавати необхідний догляд. По-третє, людина повинна бути готовою нести відповідальність за свої вчинки як батька чи матері, а також за життя дитини. По-четверте, позитивний досвід батьківської любові та турботи також має велике значення[33,с.71-72].

У дослідженнях О. Лемещенко зазначається, що на формування готовності до батьківства впливають кілька чинників. По-перше, макрофактори, такі як урбанізація, зайнятість, рівень освіти, культурний розвиток суспільства, а також норми і явища соціальної адаптації. По-друге, мезофактори, до яких належать батьківська сім'я, традиції, звичаї та стереотипи, що формуються в конкретному середовищі, наприклад, у місті чи селі. По-третє, важливими є цілі подружжя, їхнє світосприйняття, цінності, стиль життя, взаємодія в родині, міцність шлюбних відносин, а також риси характеру батьків і особливості дитини. Нарешті, індивідуально-особистісні особливості, як жінки, так і чоловіка, також грають свою роль у цій складній і багатогранній підготовці до батьківства[38,с.168].

Отже, враховуючи наведені аспекти, готовність до батьківства слід розглядати як активний і динамічний стан особистості. Дана готовність виявляється в установці на здійснення батьківської поведінки, яка вимагає мобілізації особистісних ресурсів. Вона також передбачає наявність знань, умінь і навичок, необхідних для виконання відповідних функцій. Батьківство вимагає налаштованості та рішучості діяти відповідно до соціокультурних норм і загальнолюдських цінностей.

Процес формування готовності до батьківства у молодих людей детермінується різними чинниками. Серед них особливу роль відіграють індивідуально-психологічні характеристики особистості. Зокрема, рівень самооцінки та домінуючий тип локус контролю є ключовими показниками, які

впливають на цю готовність. Висока самооцінка допомагає особистості адекватно оцінювати свої можливості, а локус контролю визначає, наскільки людина відчуває відповідальність за своє життя і навколишній світ. Слід відзначити що дані фактори є важливими, оскільки від них залежить здатність приймати відповідальність за реалізацію батьківських ролей. Готовність до батьківства не лише зумовлює ефективність виховання, але й впливає на благополуччя майбутньої дитини. Важливо також враховувати, що соціальні, культурні та економічні умови, в яких живе родина, можуть істотно впливати на формування цієї готовності. Таким чином, підготовка до батьківства є складним і багатогранним процесом, що потребує уважного аналізу та підтримки з боку суспільства. Тому важливо створювати умови для розвитку готовності до батьківства, щоб майбутні батьки могли успішно впоратися з покладеними на них обов'язками.

Висновки до розділу

Отже, виходячи з вище викладеного варто відмітити що проблема психології батьківства є найбільш цікавою для сучасного дослідження. Батьківство упорядковує та забезпечує біологічний процес внаслідок якого відбувається продовження людського роду, визначаючи обов'язки батьків із догляду й виховання дітей.

Процес розвитку цього поняття тісно пов'язана з становленням і розвитком сім'ї та сімейних відносин. Батьківство є процесом взаємодії між батьками й дитиною, метою якої є навчання та виховання дитини, створення умов для її гармонійного розвитку. Батьківство як педагогічна категорія об'єднує в собі два основні аспекти: динамічний, який включає взаємодію батьків між собою та з дітьми, і структурний, що охоплює ціннісні орієнтації, установки та переконання

батьків. Такі елементи разом формують виховний потенціал сім'ї, який впливає на розвиток дитини. Таким чином, батьківство виступає не лише як роль, а й як важливий чинник у процесі виховання та формування особистості.

У дослідженні виокремлено п'ять основних форм батьківства, кожна з яких має свої характерні ознаки та вплив на дитину. Інстинктивне батьківство виникає під впливом статевого бажання, тоді як девіантне проявляється у безвідповідальності та байдужості до потреб дитини. Делінквентне батьківство характеризується агресивним ставленням, включаючи насильство, і повним ігноруванням потреб дитини. Відповідальне батьківство передбачає активний вплив на збереження здоров'я та формування адекватної самооцінки у дитини. Усвідомлене батьківство, в свою чергу, акцентує увагу на свідомому виконанні батьківських обов'язків та позитивній взаємодії з дитиною. Таким чином, усвідомлене батьківство є важливим чинником, який визначає успішність виховання та розвиток дитини.

Готовність до батьківства є комплексною характеристикою особистості, що охоплює кілька важливих аспектів. По-перше, це знання про батьківство як психологічний та соціальний феномен, що дозволяє індивіду усвідомлено підходити до виконання батьківських ролей. По-друге, важливим є образ майбутніх батьківських функцій, який формується на основі особистісних якостей, що сприяють ефективному вихованню. Також значну роль відіграють рефлексія та саморегуляція, які допомагають зрозуміти власні емоції та реакції в батьківстві. Позитивне сприйняття майбутньої дитини є ще одним важливим елементом, що формує конструктивне ставлення до батьківства. Окрім цього, впевненість у власній спроможності до самореалізації та розвитку підвищує готовність особистості до виконання батьківських обов'язків.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА

2.1 Обґрунтування методів дослідження

З метою визначення особливостей готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства нами було проведено емпіричне дослідження серед 100 студентів 2-3 курсів спеціальності «Психологія» Хмельницького національного університету, з них – 50 юнаків та 50 дівчат. Дослідження було проведено у квітні 2024 року.

Об'єктом дослідження є процес підготовки студентської молоді до сімейного життя та усвідомленого батьківства.

Предметом дослідження є особливості готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства.

Гіпотеза дослідження: готовність студентської молоді до усвідомленого батьківства значно покращиться за умови впровадження комплексу заходів, спрямованих на розвиток готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства.

Відповідно до обґрунтованої нами мети дослідження були визначені наступні завдання:

1. Підібрати відповідний діагностичний інструментарій.
2. Провести діагностику з метою визначення рівнів розвитку готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства.
3. Проаналізувати отримані результати.
4. Розробити комплекс заходів, спрямованих на розвиток готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства.

При проведенні емпіричного дослідження нами були використані наступні діагностичні методики:

1. З метою визначення рівня готовності студентської молоді до виконання різних аспектів сімейного життя та майбутніх соціальних ролей, пов'язаних із функціями чоловіка/дружини та батька/матері, включає оцінку таких компонентів: створення сприятливого психологічного клімату в сім'ї, забезпечення виховання дітей, гармонійна організація особистого життя, а також управління домашніми обов'язками нами було використано **Тест-карту оцінки готовності до сімейного життя (Автор І.Ф. Юнда)**.

«Тест-картка перевірки готовності до сім'ї» І.Ф. Юнда – методика допомагає діагностувати готовність майбутнього подружжя до виконання сімейних функцій: створення позитивного сімейного фону, підтримання шанобливих, доброзичливих стосунків з рідними, виховання дітей, інтимного життя подружжя, побудова здорового сімейного розпорядку тощо.

Зміст тесту представляє типові ситуації між подружжям, взаємодію в рамках 10 сімейних функцій. Для оцінки готовності до сімейного життя респонденту необхідно вибрати один із трьох варіантів відповіді (правильний, можливий, неправильний) у кожній із десяти запропонованих ситуацій і підрахувати оцінки в балах за шкалою оцінювання для кожної з трьох форм поведінки (в усіх десяти).

Сума балів від 70 до 120 свідчить про адекватну підготовленість до сімейного життя, 22-70 балів – про приблизно задовільну, нижче 22 балів – про недостатню підготовленість.

За допомогою тестової карти також можна спробувати оцінити перспективи благополуччя подружніх відносин. Для цього бали, підраховані окремо (від нареченого і нареченої, чоловіка і дружини), додаються разом, щоб отримати загальний бал, який відображає думки обох подружжя. Потім слід розділити отримане на два, тобто визначити середнє арифметичне для пари. Якщо бажаний

показник знаходиться в межах 80-120 балів, то прогноз подружньої гармонії дуже сприятливий, від 30-80 - сприятливий, нижче 30 балів 28 – несприятливий.

Застосування методики оцінки готовності до сімейного життя серед респондентів юнацького віку може бути корисним інструментом для оцінки їх психологічної готовності до шлюбу та сімейних стосунків. Проте, при застосуванні такої методики серед респондентів юнацького віку, необхідно враховувати деякі особливості, які можуть впливати на результати тестування.

Одна з основних особливостей респондентів юнацького віку полягає у їх нестабільній психічній та емоційній стійкості. Юні люди можуть бути більш схильні до різних емоційних реакцій, таких як експресивність, підвищена чутливість до критики та зневаги, боязнь невдачі тощо. Тому, при застосуванні методики оцінки готовності до сімейного життя серед респондентів юнацького віку, необхідно враховувати їх емоційний та психологічний стан, а також бути чутливим до їх індивідуальних особливостей та контексту їх життя.

Також важливо враховувати, що респонденти юнацького віку можуть мати обмежені життєві досвід та знання про сімейне життя та шлюб. Тому, перед застосуванням методики, може бути корисним провести попередню підготовку респондентів, забезпечивши їх необхідною інформацією та знаннями.

2. Для визначення ціннісних орієнтацій сучасної молоді нами була використана методика **Дослідження ціннісних орієнтацій (Мілтона Рокича)**. Дана методика відображає особливості функціонування ціннісних орієнтацій особистості.

Система ціннісних орієнтацій визначає змістовну сторону спрямованості особистості та становить основу її відносин до навколишнього світу, до інших людей, до себе самої, основу світогляду та ядро мотивації життєвої активності, основу життєвої концепції та "філософії життя".

Найбільш поширеною в даний час є методика вивчення ціннісних орієнтацій М. Рокича, заснована на прямому ранжирування списку цінностей. Автор розрізняє два класи цінностей:

- термінальні – переконання у тому, що кінцева мета індивідуального існування варте того, щоб до неї прагнути;
- інструментальні – переконання у тому, що якийсь образ дій або властивість особистості є кращим у будь-якій ситуації.

Цей поділ відповідає традиційному поділу на цінності-цілі та цінності-кошти.

Респонденту пред'явлено два списки цінностей (по 18 у кожному), або на аркушах паперу в алфавітному порядку або на картках. У списках випробуваний надає кожній цінності ранговий номер, а картки розкладає по порядку значимості. Остання форма подачі матеріалу дає найбільш надійні результати. Спочатку пред'являється набір термінальних, а потім набір інструментальних цінностей.

Інструкція для роботи з картками:

"Зараз Вам буде пред'явлено набір із 18 карток із позначенням цінностей. Ваше завдання – розкласти їх за порядком значущості для Вас як принципів, якими Ви керуєтеся у Вашому житті. Працюйте не поспішаючи, вдумливо. Кінцевий результат повинен відображати Вашу справжню позицію"

Інструкція до роботи з таблицями:

"Уважно вивчіть таблицю та, обравши ту цінність, яка для Вас Найзначніша, помістіть її на перше місце. Потім виберіть другу по цінність і помістіть її слідом за першою. Потім проробіть те саме з усіма цінностями, що залишилися. Найменш важлива залишиться останньою і займе 18 місце. Працюйте не поспішаючи, вдумливо. Кінцевий результат має відображати Вашу справжню позицію.

Бланк дослідженого _____

Список А (термінальні цінності)

- активне діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя);
- життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом);
- здоров'я (фізичне та психічне);
- Цікава робота;
- краса природи та мистецтва (переживання прекрасного в природі та мистецтві);
- Кохання (духовна та фізична близькість з коханою людиною);
- матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів);
- Наявність хороших і вірних друзів;
- громадське покликання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі);
- пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток);
- продуктивне життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил та здібностей);
- розвиток (робота над собою, постійне фізичне та духовне вдосконалення);
- Розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків);
- свобода (самостійність, незалежність у судженнях та вчинках);
- щасливе сімейне життя;
- щастя інших (добробут, розвиток та вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому);
- Творчість (можливість творчої діяльності);
- Упевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів).

Список Б (інструментальні цінності):

- акуратність (охайність), вміння містити в порядку речі, порядок у справах;
- Вихованість (хороші манери);
- Високі запити (високі вимоги до життя та високі домагання);
- життєрадісність (почуття гумору);
- Ретельність (дисциплінованість);
- незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче);
- непримиренність до недоліків у собі та інших;
- Освіченість (широта знань, висока загальна культура);
- Відповідальність (почуття обов'язку, вміння тримати своє слово);
- Раціоналізм (уміння здорово і логічно мислити, приймати обдумані, раціональні рішення);
- Самоконтроль (стриманість, самодисципліна);
- сміливість у відстоюваннях своєї думки, поглядів;
- тверда воля (уміння наполягти своєму, не відступати перед труднощами);
- терпимість (до поглядів та думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та помилки);
- Широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички);
- Чесність (правдивість, щирість);
- ефективність у справах (працелюбність, продуктивність у роботі);
- Чуйність (дбайливість).

Обробка та інтерпретація

Обробка результатів тестування за даною методикою має якісний характер. Аналізуючи ієрархію цінностей, слід звернути увагу на їхнє угруповання піддослідним у змістовні блоки з різних підстав. Так, наприклад, виділяються

"конкретні" та "абстрактні" цінності, цінності професійної самореалізації та особистого життя тощо.

Інструментальні цінності можуть групуватись в етичні цінності, цінності спілкування, цінності справи; індивідуалістичні та конформістські цінності, альтруїстичні цінності; цінності самоствердження та цінності прийняття інших тощо. Це далеко не всі можливості суб'єктивного структурування системи ціннісної орієнтації. Психолог має спробувати вловити індивідуальну закономірність. Якщо вдається виявити жодної закономірності, можна припустити відсутність сформованості у респондента системи цінностей і навіть нещирість відповідей.

3. Анкета для опитування студентів щодо уявлень про майбутню сім'ю та шлюб, яка спрямоване на визначення ціннісно-орієнтаційного та сформованості когнітивного компонентів (додаток А).

Далі, проаналізуємо результати проведеної діагностики.

2.2 Діагностика рівнів готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства

Проаналізуємо результати тестування студентської молоді за методикою «Тест-карта оцінки готовності до сімейного життя» (І.Ф. Юнда). Так, на основі отриманих даних встановлено, що рівень готовності до створення сім'ї серед досліджуваних дівчат та юнаків має незначні розбіжності. Зокрема, 68% дівчат (34 особи) і 72% юнаків (36 осіб) продемонстрували достатню підготовленість до сімейного життя. Водночас 32% дівчат (16 осіб) та 28% юнаків (14 осіб) виявили задовільну готовність до сімейного життя. Жодна з груп не показала недостатнього рівня підготовленості до шлюбу. Це свідчить про те, що хоча загальний рівень готовності до сімейного життя є порівняно високим, юнаки

демонструють дещо більшу готовність у порівнянні з дівчатами (таблиця 2.1 та рис.2.1).

Таблиця 2.1

Аналіз рівня готовності студентів до сімейного життя за методикою
«Тест-картка перевірки готовності до сім'ї» І.Ф. Юнда

Рівні сформованості показника	Дівчата	Юнаки
Високий (70-100 балів)	68% (34 особи)	72% (36 осіб)
Середній (20-70 балів)	32% (16 осіб)	28% (14 осіб)
Низький (нижче 20 балів)	0	0

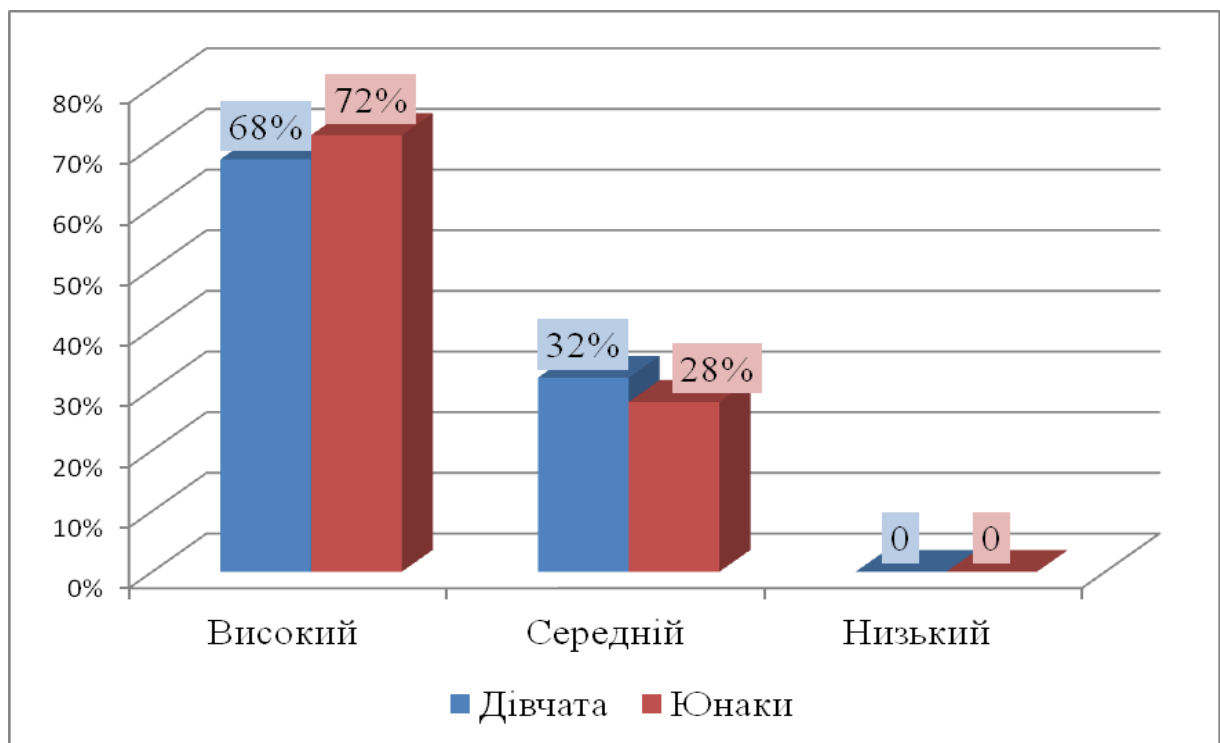

Рис.2.1 – Аналіз результатів тестування молоді за методикою «Тест-карту оцінки готовності до сімейного життя (Автор І.Ф. Юнда)»

Порівняльний аналіз результатів тестування молоді по всім 10 шкалам методики «Тест-картка перевірки готовності до сім'ї» (І.Ф. Юнда) продемонстрував наступне:

1. Шкала "Ставлення до шлюбу".

Серед дівчат високий рівень позитивного ставлення продемонстрували 78% (39 осіб). Середній рівень відзначили 22% (11 осіб). Низький рівень не виявлений (0%). Що стосується юнаків, то високий рівень показали 70% (35 осіб), середній – 30% (15 осіб), низький рівень також не виявлений (0%). Отже, дівчата частіше демонструють більш позитивне ставлення до шлюбу, тоді як у юнаків частка середнього рівня є вищою. Це може свідчити про більш обережне ставлення юнаків до шлюбу.

2. Шкала "Розуміння функцій сім'ї"

Для переважної більшості опитаних респондентів характерним є високий рівень розуміння функцій сім'ї. Так, серед дівчат високий рівень розуміння функцій сім'ї виявили 68% (34 особи), середній – 28% (14 осіб), низький – 4% (2 особи). Серед юнаків – високий рівень продемонстрували 60% (30 осіб), середній – 36% (18 осіб), низький – 4% (2 особи). Відповідно до отриманих результатів, дівчата частіше мають більш чітке уявлення про функції сім'ї, тоді як у юнаків частка середнього рівня є вищою. Наявність низького рівня у 4% обох груп може вказувати на необхідність роз'яснення функцій сім'ї у виховній роботі.

3. Шкала "Уявлення про сімейні ролі"

Аналогічним чином, у переважної більшості респондентів визначено високий рівень сформованості уявлення про сімейні ролі. Серед дівчат високий рівень продемонстрували 64% (32 особи), середній – 30% (15 осіб), низький – 6% (3 особи). Серед юнаків високий рівень показали 58% (29 осіб), середній – 34% (17 осіб), низький – 8% (4 особи). Таким чином, у дівчат спостерігається більш чітке розуміння сімейних ролей, тоді як юнаки частіше демонструють середній або

низький рівень. Це може вказувати на необхідність акцентування уваги на відповідальності у розподілі сімейних обов'язків.

4. Шкала "Готовність до виховання дітей"

Слід зауважити, що високий рівень готовності мають 72% (36 осіб) дівчат, середній – 26% (13 осіб), низький – 2% (1 особа). Аналогічним чином даний показник сформовано на високому рівні у більшості юнаків – 64% (32 особи), середній – 30% (15 осіб), низький – 6% (3 особи). Відповідно, дівчата демонструють вищий рівень готовності до виховання дітей, що може бути обумовлено традиційною гендерною роллю. Юнаки, навпаки, частіше виявляють середній і низький рівні, що може бути результатом недостатнього практичного досвіду або нерозуміння важливості цієї функції.

5. Шкала "Уявлення про емоційну атмосферу сім'ї"

Високий рівень сформованості даного показника продемонстрували 80% (40 осіб) дівчат, середній – 18% (9 осіб), низький – 2% (1 особа). Серед юнаків також, більшості він сформований на високому рівні – 74% (37 осіб), середній – 22% (11 осіб), низький – 4% (2 особи). Обидві групи демонструють доволі високий рівень уявлень про емоційну атмосферу сім'ї, хоча дівчата знову показують перевагу у високому рівні.

6. Шкала "Ставлення до конфліктів у сім'ї"

Адекватне ставлення до конфліктів у подружньому житті продемонстрували 76% (38 осіб) дівчини, частково адекватне – 22% (11 осіб), неадекватне – 2% (1 особа). Високий рівень сформованості адекватного ставлення до конфліктів у сім'ї серед юнаків показали 70% (35 осіб), частково адекватне – 26% (13 осіб), неадекватне – 4% (2 особи). Згідно з отриманими даними стає очевидним, що дівчата демонструють більшу психологічну готовність до конструктивного вирішення конфліктів у сім'ї, тоді як юнаки частіше оцінюють свої можливості як частково адекватні.

7. Шкала "Мотивація до шлюбу"

Висока мотивація до шлюбу була визначена у 84% дівчат (42 особи), середня – 16% (8 осіб), низької не виявлено зовсім. Серед юнаків, високу мотивацію продемонстрували – 78% (39 осіб), середню – 20% (10 осіб), низьку – 2% (1 особа). Отже, обидві групи демонструють високий рівень мотивації до шлюбу, проте дівчата частіше виявляють сильну зацікавленість у створенні сім'ї.

8. Шкала "Уявлення про економічні аспекти сімейного життя"

Стосовно уявлення про економічні аспекти сімейного життя, слід зауважити, що високий рівень сформованості даного показника мають 60% (30 осіб) дівчат, середній – 36% (18 осіб), низький – 4% (2 особи). У юнаків високий рівень сформованості є характерним для 68% (34 особи), середній – 28% (14 осіб), низький – 4% (2 особи). Таким чином, юнаки демонструють дещо краще розуміння економічних аспектів сімейного життя, що може бути пов'язано із традиційними уявленнями про фінансову відповідальність чоловіка.

9. Шкала "Готовність до взаємодії з партнером"

Відповідно до отриманих результатів тестування молоді високий рівень готовності до взаємодії з партнером є характерним для 74% (37 осіб) дівчат, середній – 24% (12 осіб), низький – 2% (1 особа). Дещо нижчим цей показник є у юнаків, так високий рівень продемонстрували 68% (34 особи), середній – 28% (14 осіб), низький – 4% (2 особи). Отже, дівчата частіше демонструють вищу готовність до взаємодії з партнером, тоді як серед юнаків є більший відсоток із середнім рівнем готовності.

10. Шкала "Ставлення до традиційних сімейних цінностей"

Серед переважної кількості респондентів визначено високий рівень сформованості ставлення до традиційних сімейних цінностей – у 86% (43 особи) дівчат (середній – 14% (7 осіб), низький – 0%) та у 80% (40 осіб) юнаків (середній – 18% (9 осіб), низький – 2% (1 особа)). Обидві групи демонструють прихильність

до традиційних сімейних цінностей, при цьому дівчата частіше виявляють більш консервативні установки.

Таким чином, результати проведеної діагностики за методикою «Тест-картка перевірки готовності до сім'ї» І.Ф. Юнда виявила високий рівень підготовленості молоді до сімейного життя, хоча між дівчатами та юнаками спостерігаються певні гендерні відмінності. Дівчата частіше демонструють більшу психологічну зрілість у питаннях емоційної атмосфери, взаємодії та виховання дітей, тоді як юнаки показують краще розуміння економічних аспектів. Це свідчить про важливість комплексного підходу до підготовки молоді до шлюбу, з урахуванням гендерних особливостей.

Наступними були результати тестування студентської молоді за методикою ціннісних орієнтацій (М. Рокіча). Проведений аналіз дозволив виявити особливості ієрархії життєвих цінностей у контексті пріоритетності сім'ї. Зокрема, 44% юнаків і дівчат (по 22 особи з кожної групи) поставили сім'ю на перші три позиції в своїй ієрархії цінностей, що свідчить про високий рівень значущості сім'ї як життєвої цінності. На позиціях з четвертої по дев'яту сім'ю розмістили 36% дівчат (18 осіб) і 24% юнаків (12 осіб), що вказує на середній рівень пріоритетності. Водночас на позиціях з десятої по вісімнадцяту сім'ю розмістили 20% дівчат (10 осіб) і 32% юнаків (16 осіб). Ці дані демонструють певні відмінності між статевими групами: у дівчат частка тих, хто надає сім'ї середній або високий пріоритет, є вищою, тоді як серед юнаків частка тих, хто визначає сім'ю як малопріоритетну цінність, є значно більшою (рис. 2.2)

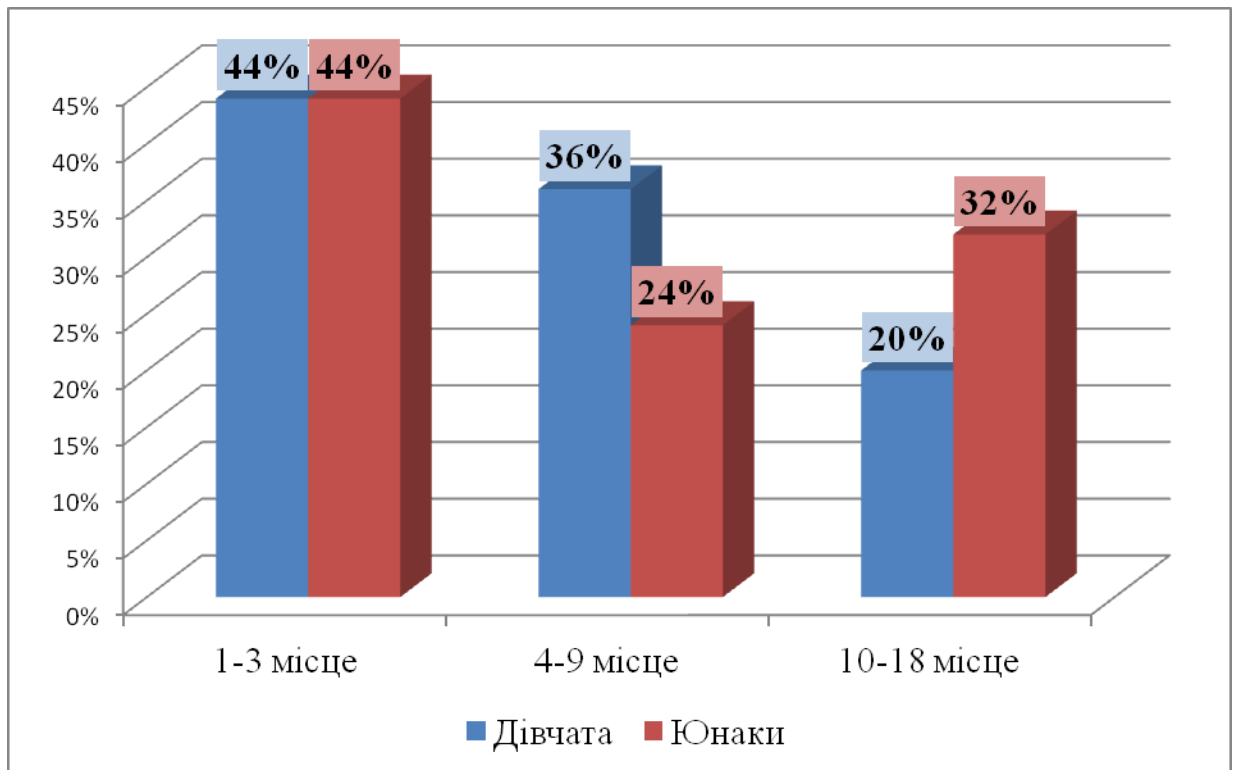

Рис.2.2 – Пріоритетність сім'ї в ієрархії життєвих термінальних цінностей відповідно до результатів тестування молоді за методикою ціннісних орієнтацій (М. Рокіча)

Таким чином, результати дослідження вказують на те, що хоча сім'я залишається важливою життєвою цінністю як для дівчат, так і для юнаків, у юнаків спостерігається дещо нижчий рівень психологічної готовності до створення сім'ї, що проявляється у меншій стабільності пріоритетів сімейних цінностей. Це свідчить про необхідність розробки і впровадження спеціальних заходів психологічного супроводу та підготовки, спрямованих на підвищення рівня готовності до сімейного життя, особливо серед чоловічої частини молоді.

Аналіз результатів анкетування студентів стосовно уявлень про майбутню сім'ю та шлюб із використанням опитувальника «Ваші уявлення про майбутню сім'ю та шлюб з партнером (кою)». Продемонстрував наступне:

Відносно ставлення до офіційного шлюбу: позитивно ставляться до офіційного шлюбу як обов'язкової умови створення сім'ї: 80% дівчат (40 осіб) та 67% юнаків (34 особи). Водночас 33% юнаків (16 осіб) та 15% дівчат (7 осіб) вважають, що спільне проживання без шлюбу можливе і навіть краще, ніж офіційний шлюб.

Отримані результати проведеного опитування демонструють той факт, що освітній рівень партнера не має значення для третини опитаних (33 особи). Так, 35% дівчат (18 осіб) прагнуть, щоб партнер був досвідченіший, а 7% юнаків (4 особи) хотіли б, щоб партнерка була більш освіченою.

Стосовно впливу батьківської сім'ї, зауважимо, що майже всі опитані (95 осіб) зазначили, що батьківська сім'я впливає на їхнє ставлення до сім'ї. Так, 34% респондентів (17 дівчат і 17 юнаків) вважають сімейне життя батьків взірцем. 66% (33 дівчини і 33 юнака) заявили, що не копіюватимуть модель сім'ї батьків.

Проведений аналіз ставлення до шлюбу під час навчання свідчить про позитивне ставлення мають 65% дівчат (33 особи) та 45% юнаків (23 особи). Так, 30% дівчат (15 осіб) вважають, що шлюб заважатиме навчанню. А 50% юнаків (25 осіб) вважають, що укладання шлюбу залежить від партнерки. Лише 5% респондентів (2 дівчини і 3 юнаки) взагалі не замислювалися над цим питанням.

Оптимальним віком для вступу в шлюб 75% респондентів (37 дівчат і 38 юнаків) вважають, що шлюб потрібно укладати після 25 років. 25% дівчат (13 осіб) та 30% юнаків (15 осіб) оптимальним вважають вік 18–24 роки.

Щодо форми сімейних стосунків, то незареєстроване співжиття обрали 50% респондентів (25 дівчат і 25 юнаків). Навпаки – 25% (13 дівчат і 12 юнаків) віддали перевагу офіційному шлюбу. Життя поодиноці вважають прийнятним ще 25% (12 дівчат і 13 юнаків).

Проведений аналіз стосовно якостей партнера та сім'янина свідчить про те, що респонденти надали різноманітні відповіді щодо якостей, які повинні мати

партнер, чоловік/дружина або майбутній батько/мати. Відповіді узагальнено та подано на діаграмі

Аналіз відповідей відносно якостей, які повинні мати партнер, чоловік/дружина або майбутній батько/мати, демонструє різноманітність поглядів. Отримані дані представлені у відсотковому співвідношенні та кількості осіб для кожної з категорій відповідей.

1. Вірність: серед дівчат цю якість назвали важливою 80% (40 осіб). Серед юнаків – 70% (35 осіб).

2. Повага: дівчата відзначили її як ключову рису у 75% випадків (38 осіб). Юнаки – у 60% випадків (30 осіб).

3. Відповідальність: 82% дівчат (41 особа) вважають відповідальність важливою для партнера. Серед юнаків цю якість відзначили 65% (33 особи).

4. Турботливість: 78% дівчат (39 осіб) вказали на важливість цієї риси. Серед юнаків цей показник становить 60% (30 осіб).

5. Доброта: Ця якість є важливою для 70% дівчат (35 осіб). Серед юнаків її назвали 55% (28 осіб).

6. Стабільність (у фінансовому чи емоційному плані): 60% дівчат (30 осіб) вважають стабільність важливою. Серед юнаків цей показник становить 50% (25 осіб).

7. Здатність до компромісу: Дівчата назвали цю якість важливою у 68% випадків (34 особи). Юнаки – у 52% випадків (26 осіб).

8. Освіченість та інтелект: 50% дівчат (25 осіб) вважають цю рису важливою. Серед юнаків її відзначили 40% (20 осіб).

9. Почуття гумору: Серед дівчат цю якість назвали важливою 48% (24 особи). Серед юнаків – 58% (29 осіб).

10. Зовнішня привабливість: Для 40% дівчат (20 осіб) зовнішність є важливим критерієм. Серед юнаків цей показник становить 65% (33 особи).

Таким чином, відповіді респондентів, отримані на дане запитання свідчать, що дівчата у своїх відповідях частіше наголошували на таких якостях, як вірність, відповідальність, турботливість і стабільність, тоді як для юнаків більш значущими були зовнішня привабливість і почуття гумору. Це свідчить про певні гендерні відмінності у пріоритетах під час вибору партнера: дівчата орієнтуються на емоційну підтримку та стійкість партнера, тоді як юнаки частіше враховують зовнішні характеристики та легкість у спілкуванні. Дані також підтверджують, що важливими для обох статей є такі універсальні якості, як вірність, повага, відповідальність і здатність до компромісу, що свідчить про загальну спрямованість молоді на створення гармонійних сімейних стосунків.

Відносно умов щасливого сімейного життя: 75% респондентів (38 дівчат і 37 юнаків) назвали взаємне кохання найважливішою умовою. 54% (27 дівчат і 27 юнаків) вказали на матеріальний добробут. 48% (24 дівчини і 24 юнаки) вважають ключовим рівномірний розподіл обов'язків у сім'ї.

Аналіз підготовленості до шлюбу демонстрував наступне: 30% опитаних (15 дівчат і 15 юнаків) вважають себе цілком готовими до шлюбу. 15% (7 дівчат і 8 юнаків) мають сумніви, але налаштовані позитивно. 55% (28 дівчат і 27 юнаків) оцінюють свою готовність як недостатню.

Стосовно важливості підготовки до сімейного життя, відзначимо, що 75% респондентів (37 дівчат і 38 юнаків) переконані у необхідності такої підготовки. 20% (10 дівчат і 10 юнаків) не мають чіткої думки. 5% (3 дівчини і 2 юнаки) вважають підготовку до шлюбу непотрібною.

Таким чином, результати проведеного анкетування демонструють той факт, що уявлення студентів про шлюб, майбутнього партнера, вік для вступу в шлюб і форми сімейного життя є досить варіативними. Це вказує на необхідність ретельного підходу до формування шлюбно-сімейних цінностей.

Загалом, більшість респондентів позитивно ставляться до шлюбу, вважаючи його важливою частиною життя. Однак значна частка молоді демонструє недостатню підготовленість до сімейного життя, що підтверджує актуальність завчасної підготовки до шлюбу серед студентської молоді.

Особливу увагу слід приділити коригуванню нерозвинених чи вузьких уявлень про сім'ю, зокрема, щодо гендерних ролей, відповідальності, розподілу обов'язків і економічних аспектів. Це сприятиме формуванню цілісного й реалістичного уявлення про сімейне життя та підвищенню рівня готовності молоді до створення сім'ї.

2.3 Розробка заходів, спрямованих на розвиток готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства

Досліджуючи дану проблематику необхідно відзначити, що в сучасному суспільстві спостерігається посилення потреби у формуванні усвідомленого підходу до батьківства як важливого компонента життєвої компетентності. Студентська молодь, яка перебуває на етапі інтенсивного соціального, психологічного та професійного розвитку, потребує цілеспрямованої підтримки у формуванні готовності до майбутніх батьківських ролей. Це обумовлює необхідність розробки комплексних заходів, що враховують різні аспекти особистісної зрілості, емоційного інтелекту та соціальної компетентності. Враховуючи це, нами було розроблено програму заходів, націлених на розвиток готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства.

Програма розвитку готовності студентської молоді до усвідомленого батьківства

Назва заходу	Час проведення
Сутність шлюбу та сім'ї	45хв
Історичний погляд на сім'ю та шлюб	45хв
Особливості сучасної сім'ї, її структура, динаміка	45хв
Основні цінності сім'ї	45хв
Молода сім'я: початок подружжя	45хв
Сімейні стосунки: культура стосунків у сім'ї, психологічний клімат	45хв
Сімейні міфи Про це... і не лише	45хв

1. Сутність шлюбу та сім'ї

Історичний погляд на сім'ю та шлюб

Ціль заняття: формування позитивної мотивації до занять; розширення уявлень про інститут сім'ї та шлюбу; розвиток рефлексії власного ставлення до сім'ї; формування цінностей толерантної особистості

Обладнання: картки із завданнями, ватман, фломастери, скотч, ножиці.

Зміст заняття.

1. Вітання.
2. Вправа «Незакінчені пропозиції».

Кожен учень має продовжити пропозицію. Після того, як усі напишуть, закінчення пропозиції всі по черзі читають уголос свої висловлювання.

«Справжній чоловік – це...»

"Всі жінки зазвичай ..."

«Сім'я – це...»

"Моя сім'я схожа ..."

«У майбутньому я...»

3. Вправа «Що таке сім'я?»

Розділити аудиторію на 3 підгрупи та дати завдання наступного характеру: нижче наведено визначення сім'ї, які можна зустріти у науковій та науково-популярній літературі. Виберіть три визначення, які, на вашу думку, найбільш повно відображають зміст поняття "родина". Запропонуйте своє визначення сім'ї. Аргументуйте вашу позицію.

- Сім'я – осередок суспільства, найважливіша форма організації особистого побуту, заснована на подружньому союзі та родинних зв'язках, тобто відносинах між чоловіком та дружиною, батьками та дітьми, братами та сестрами та іншими родичами, які живуть разом та ведуть спільне господарство.

- Сім'я – група, що складається з дорослих людей обох статей, двоє з яких (дружини) живуть під одним дахом і перебувають у сексуальних відносинах, схвалюваних суспільством.

- Сім'я – заснована на шлюбі чи кривній спорідненості мала група, члени якої пов'язані спільністю побуту, взаємною допомогою та моральною відповідальністю.

- Сім'я – це кристал суспільства.

- Сім'я, як ціле, представляється чимось на кшталт колоніального живого організму – істоти, що складається з різних життєвих форм, кожна з яких зайнята своєю справою, але при цьому всі вони утворюють складовий організм, що сам по собі є життєвою формою.

- Сім'я – складна система, що є середовищем необхідним для реалізації особистого життя її членів та їх повноцінного розвитку.

- Сім'я – це невід'ємний осередок суспільства, найважливіше джерело соціального та економічного розвитку суспільства.

- Сім'я – група, в якій взаємодія здійснюється «віч-на-віч», її члени об'єднані емоційною близькістю. Приналежність до сім'ї як така є цінністю її членів і переслідує жодних інших цілей.

- Сім'я – самодостатня спільнота людей, пов'язаних гармонійними узами взаємини та симпатії.

- Сім'я – перша неформальна група, до якої входить людина, де проходить розвиток, виховання та життя особистості та всього суспільства.

- Сім'я – місце, де можна відновити свої душевні та фізичні сили, знайти психологічну підтримку, відчувати турботу про себе.

- Сім'я – спосіб життя, що дозволяє оптимально задовольняти базові вітальні та екзистенційні потреби людини. (захист себе, спілкування та любов).

- Ваш варіант.

Сім'я – мала група, всі члени якої пов'язані спільним побутом, ставленням кривності чи шлюбом та взаємною відповідальністю.

Шлюб – соціально регульована форма відносин між чоловіком та жінкою, встановлює їх правничий та обов'язки стосовно друг до друга дітей.

4. Розповідь ведучого.

Сьогодні, ми з вами дізнаємося, для чого люди одружувалися, навіщо створювали сім'ю і як змінювалися уявлення про сім'ю в минулому.

В історії людства існували іноді одночасно, але в різних місцях чотири системи шлюбних відносин:

1. груповий шлюб – шлюбний союз кількох чоловіків та жінок (повсюдно був поширений у первісному суспільстві);

2. полігінія – один чоловік і кілька жінок (цей тип особливо властивий скотарям-кочівникам)

3. поліандрія - одна жінка і кілька чоловіків (вкрай рідкісний випадок, що існував у одного з народів Індокитаю);

4. моногамія - один чоловік і одна жінка (переважна форма шлюбу у землеробських народів). Моногамія зустрічається у двох формах: довічна і допускає розлучення, або легко розводиться. Неповна сім'я (один з дітьми) зустрічалися вкрай рідко.

Згідно з звичаєм укладання шлюбів вони діляться на ендогамні та екзогамні. При ендогамії вибирається тільки з тієї групи, до якої належить сам одружений. Екзогамія передбачає вибір шлюбного партнера у чужій групі.

Однією з критеріїв типології сім'ї виступає нерівність подружжя. Нерівний шлюб передбачає, що подружжя різняться за будь-яким значним ознакою: громадському становищу, віку, доходу. Так званий статусний шлюб передбачає переваги вибору шлюбних партнерів для тих, хто займає найвищі сходинки в соціальній ієрархії. Звідси виникає поняття "нерівний шлюб". У кастовому, становому і частково класовому суспільствах нерівні шлюби заборонялися у випадках, що вони загрожували стабільності соціальної ієрархії. Фактично, це до принципу ендогамного шлюбу, що дозволяє укладати спілки лише межах своєї групи – роду, племені, стану, касті.

Іншим критерієм класифікації є плата за шлюб. Інститут купленого шлюбу виник на зорі історії одночасно і всередині групового шлюбу, коли жінка була залучена в обмінний процес як товар. Дві групи обмінювалися подарунками, яким могла служити жінка. Родичі жінки “дарували” родичам чоловіка його майбутню дружину в обмін на рівноцінні послуги та допомогу, які зобов'язувалися другою першою. Ранню форму купленого шлюбу можна назвати даромобмінною.

Практика покупного шлюбу спричинила поживлення таких звичаїв, як викрадення наречених, нерідко суто символічне, на білому скакуні, з гиканням і свистом.

5. Зворотній зв'язок. Шерінг. Підбиття підсумків.

Що ж, наш урок добігає кінця, і ми пропонуємо вам підвести невеликий підсумок сьогоднішнього заняття.

Сім'я – це...? Що ви дізналися на уроці? Як змінювалися уявлення людей про сім'ю? Які уявлення про сім'ю існують зараз?

Особливості сучасної сім'ї, її структура, динаміка

Ціль: формування позитивної мотивації до занять; розширення уявлень про особливості сучасної сім'ї, про структуру сім'ї та її динаміку; розвиток рефлексії власного ставлення до сім'ї; формування цінностей толерантної особистості

Обладнання: роздатковий матеріал, письмове приладдя

Зміст заняття.

1. Вітання.

2. Вправа: "Моя сім'я"

Ведучий пропонує у зошитах учнів написати по порядку всіх членів сім'ї та дати їм ролі – наприклад, тато – глава сім'ї тощо.

3. Розповідь ведучого.

Ви всі праві. Все, що ви зараз перерахували і є сім'я. Сім'я – це не щось вічне, постійне та незмінне. Сім'я постійно змінюється і склад сім'ї, і число членів сім'ї, а також їх взаємовідносини називають структурою сім'ї. Аналіз структури сім'ї дає змогу відповісти питанням, як реалізується функція сім'ї: хто у сім'ї здійснює керівництво і хто є виконавцем, як розподілені між членами сім'ї правничий та обов'язки. З погляду структури, можна назвати сім'ї, де керівництво зосереджено руках одного члена сім'ї, і сім'ї, де явно виражено однакову участь всіх членів під управлінням. У першому випадку говорять про авторитарну систему відносин; у другому – про демократичну. Різною може бути структура сім'ї залежно від цього, як у ній розподілені основні обов'язки: рівномірно чи більшість їх зосереджено руках одного члена сім'ї.

Сім'я, що складається з батьків та дітей, називається нуклеарною. А якщо сім'єю живуть ще родичі, це багатопоколінна сім'я.

Найбільш поширена структура сім'ї в нашому суспільстві - це сім'я, що включає дорослих (чоловіка і дружину, нерідко когось із батьків) та дітей, причому в нашій країні для сім'ї найбільш типова наявність одного-двох дітей.

5. Основні стадії розвитку сім'ї. Слово ведучого.

Динаміка сім'ї. Функції та структура сім'ї можуть змінюватись в залежності від етапів її життєдіяльності. Існують різні системи виділення основних етапів життєвого циклу. Найбільш відома система «стадій», де як основна ознака розмежування стадій використовувався факт наявності або відсутності дітей у сім'ї та їх вік.

Перша стадія. Формується сім'я (0-5 років), дітей немає.

Друга стадія. Дітородна сім'я, вік старшої дитини до 3-х років.

Третя стадія. Сім'я з дітьми-дошкільнятами, старшій дитині 3-6 років.

Четверта стадія. Сім'я з дітьми-школярами, старшій дитині 6-13 років.

П'ята стадія. Сім'я з дітьми-підлітками, старшій дитині 13-21 рік.

Шоста стадія. Сім'я, яка «відправляє» дітей у життя.

Сьома стадія. Подружжя зрілого віку.

Восьма стадія.

Варіант типового американського життєвого циклу сім'ї:

1. Перша стадія - життя самотнього юнака, фінансово практично самостійного, що живе окремо від своїх батьків. Ця стадія була названа «часом монади». Вона дуже важлива для формування самостійних, незалежних від батьків поглядів на життя.

2. Друга стадія починається в момент зустрічі з майбутнім шлюбним партнером. майбутнього спільного життя, а іноді навіть узгодити їх.

3. Третя стадія – укладання шлюбу, об'єднання закоханих під одним дахом, початок ведення спільного господарства, загальне життя. Ця стадія була названа «часом діади».

4. Четверта стадія виникає в тому випадку, якщо подолано кризу третьої стадії, шлюб з'явився першій дитині. Більш стійкою, а з іншого - члени цієї нової системи стали більш дистантними по відношенню один до одного. Необхідний новий договір, оскільки виникла потреба у перерозподілі ролей, часу, грошей і т.п. Хто буде вставати до дитини по ночах? у подружні стосунки, більше, згуртував батьків, ця стадія пройдено успішно.

5. П'ята стадія життєвого циклу сім'ї характеризується появою другої дитини.

6. Шоста стадія - це шкільні роки дітей. Готова заплатити за зовнішній успіх та відповідність громадським нормам та стандартам.

7. Сьома стадія життєвого циклу сім'ї пов'язана з часом статевого дозрівання дітей. Вона починається з періоду пубертату у першої дитини.

8. Восьма стадія - це повторення третьої стадії, лише члени діади перебувають у іншому віці.

9. Дев'ята стадія життєвого циклу - це життя монади, самотність; чоловік помер, людина доживає своє життя одна, так само, як вона жила в молодості, ще не створивши своєї сім'ї, тільки тепер це стара людина, у якої за плечима прожите життя.

6. Вправа «Річниця»

Ведучий пропонує учням розділитись на підгрупи, згадати та записати, скільки разів за українською традицією святкується весільний ювілей?

Правильна відповідь 21. Ось стільки стадій мешкала традиційна українська родина.

- День одруження – зелене весілля. Колись її символом вважалося миртове листя у весільному вінці.

- 1 рік – ситцева. Передбачається, що в життя молодих уже увійшла ситцева простота. Молоді одягаються в ситцеве вбрання та дарують один одному ситцеві хусточки.

- 5 років – дерев'яне весілля. Дарують сім'ї речі із дерева. Так як у селянських сім'ях дерев'яними були і посуд та предмети побуту, то подарунки були дуже актуальними. Дарували і дерев'яні ложки та чашки, миски та лави, скриньки, прядки, бочки та ін.

- 6,5 років – цинкова. Назва нагадує, що на шлюб часом наводили глянecь, як на оцинкований посуд, який раніше був у господинь у честі. Раніше дарували оцинкований посуд, який дуже берегли.

- 7 років – мідне весілля. У річницю весілля чоловік та дружина обмінювалися мідними монетами.

- 8 років – жерстяне весілля. Гості дарують цієї річниці подарунки з жерсті. Зазвичай формочки для випічки (пирогів, тортів, желе та ін.).

- 10 років – рожеве весілля. Всі запрошені гості приходять з букетами троянд і подружжя теж обмінюється трояндами. Це нагадування у тому, що у шлюбі є місце романтиці, щоб подружжя не забували про суті шлюбу – любові.

- 12,5 років – нікелеве весілля. Нагадує, як і цинкова, про глянecь, що наводиться на шлюб.

- 15 років – скляна. У цю річницю оновлюють весь скляний посуд. Дарують подарунки зі скла. Вони повинні нагадувати, що стосунки в сім'ї мають бути чистими, як шибка.

- 20 років – фарфорове весілля. Цього дня сервірують стіл новим фарфоровим посудом. Вважається, що на цей час від старих, подарованих два десятиліття тому, сервізів не залишилося й сліду.

- На срібне весілля – 25 років – запрошується вся рідня. Поруч із золотим кільцем одягається срібне.
- 30 років – перлове весілля. Чоловік має на річницю подарувати дружині намисто із перлин.
- 35 років – полотняне весілля. Дарують полотняні рушники, скатертини, простирадла, які мають прослужити до кінця життя.
- 40 років – алюмінієве весілля.
- 50 років – золоте весілля. Золоті каблучки на цей ювілей замінюються на нові. Старі обручки дарують онукам, які збираються одружитися.
- 55 років – рубінове весілля.
- Діамантовий ювілей – 60 років спільного життя. Він означає, що спілка чоловіка і дружини міцна як ніколи.
- Залізне весілля – 65 років.
- 67 років – кам'яне весілля.
- 70 років – благодатне весілля.
- 75 років – коронне весілля. Короною як би вінчають довге та щасливе сімейне життя.

7. Зворотній зв'язок. Шерінг. Підбиття підсумків.

Що ж, наш урок добігає кінця, і ми пропонуємо вам підвести невеликий підсумок сьогоднішнього заняття.

Основні цінності сім'ї.

Ціль: Формування розуміння унікальності сімейних цінностей, визначення основних сімейних цінностей, їх значущості; рефлексії власного ставлення до сім'ї; формування цінностей толерантної особистості.

Обладнання: писчий папір за кількістю учасників, ручки, папір А4 (краще А3), олівці, фломастери, крейда

Зміст заняття

1. Вітання.

2. Вправа "Асоціації".

Ведучий пропонує кожному учаснику послухати висловлювання та записати перші думки, образи, які спали на думку при прослуховуванні:

- Якщо сім'я – це споруда, то вона...
- Якщо сім'я – це колір, вона...
- Якщо сім'я – це музика, то вона...
- Якщо сім'я – це геометрична фігура, то вона...
- Якщо сім'я – це назва фільму, то вона...
- Якщо сім'я – це настрій, то вона...

Після всі по черзі читають асоціації, що в них вийшло. Ведучий підбиває підсумок вправи, що асоціації у всіх різні та сім'ї, в яких живуть люди різні.

3. Розповідь ведучого

Сім'я – найдавніше життєустрій землі, одне із механізмів самоорганізації суспільства, з яким пов'язане утвердження цілого ряду загальнолюдських цінностей. У всі часи сімейно-шлюбні відносини займали особливо важливе місце в людському суспільстві: протягом всієї історії міцні сім'ї були запорукою його стабільності. Це було нормою та цінністю. У соціальному житті ми відчуваємо їх не фізично, а психологічно, що соціологи називають нематеріальною культурою. Норми – правила поведінки, цінності – загальні уявлення, поділювані переважно суспільства, щодо того, що бажано, правильно і корисно.

Весь світ людини це світ цінностей. Цінностями є не лише коштовності, тобто речі, що мають високу ціну. Цінності – значущі людини об'єкти (матеріальні чи ідеальні). У широкому значенні слова цінностями називають узагальнені, стійкі уявлення про щось, як про краще, як про благо, про те, що відповідає будь-яким потребам, інтересам, намірам, цілям, планам людини. Деякі філософи зазначають,

що цінності – це головним чином ідеали суспільного життя, а на цій основі й особиста діяльність.

Слід зазначити, що з цінностями пов'язаний філософське питання про ставлення людини до дійсності: цінність – не всяка значимість, а лише та, яка відіграє позитивну роль у розвитку суспільства, яка зрештою пов'язана У педагогічному словнику під цінностями розуміється будь-який об'єкт, що має життєво важливе значення для суб'єкта (індивіда, групи, етносу). Таким чином, цінність - це предмети, явища та їх властивості, які потрібні членам певного суспільства або окремої особистості як засоби задоволення їх потреб та інтересів. Цінності охоплюють все життя людини, наповнюють її особливим змістом і формують її як особистість.

У рамках європейської культури до основних цінностей відносяться успіх у роботі, матеріальний достаток, свобода самовираження, демократія, патріотизм тощо. буд. Серед цінностей називаються: освіта, праця, культура, мораль. Визначено найвищу цінність – людина.

Сім'я і шлюб зазвичай ставляться до цінностей людини. Соціологи зазначають, що цінності сім'ї – найважливіший елемент соціального інституту та малої групи; включають усі людські властивості та якості; один із елементів фундаменту культури; унікальні, більшість їх реалізується переважно у сфері шлюбно-сімейних відносин; різні сім'ї мають різний набір цінностей, проте багато хто з них повторюється; впливають один на одного, чим суттєвіший взаємозв'язок цінностей, тим міцніше цілісність сім'ї (і навпаки); сім'я відтворює цінності як собі, але й суспільства.

Число цінностей залежить від ряду факторів: потреб та цілей членів сім'ї, стажу подружнього життя, ступеня важливості тих чи інших цінностей, національних та релігійних особливостей тощо. п.

4. Вправа «Сімейні цінності»

Розділити аудиторію на 3 підгрупи та дати завдання наступного характеру: скласти список сімейних цінностей. Аргументуйте вашу позицію: чому це ви вважаєте цінностями сім'ї сьогодні.

А тепер давайте порівняємо цінності, які написали ви і загальний список цінностей, складений психологами.

Цінності, пов'язані із подружжям

Цінність шлюбу, цінність рівноправності подружжя/цінність домінування одного з них, цінності різних статевих ролей у сім'ї, цінність міжособистісних комунікацій між подружжям, відносин взаємопідтримки та взаєморозуміння подружжя.

Цінності, пов'язані з батьківством (материнством, батьківством)

Цінність дітей, що включає цінність багатодітності або малодітності, а також цінність виховання і соціалізації дітей в сім'ї

Цінності, пов'язані з спорідненістю

Цінність наявності родичів (наприклад, братів і сестер), цінність взаємодії та взаємодопомоги між родичами, цінність розширеної чи нуклеарної родини

Також сімейними цінностями можна назвати такі якості:

- 1) відповідальність;
- 2) безумовне кохання;
- 3) прощення;
- 4) турбота та служіння сім'ї;
- 5) терпіння;
- 6) посвята;
- 7) відданість;
- 8) жертівність;
- 9) прийняття;
- 10) поблажливість;

- 11) взаєморозуміння;
- 12) повагу;
- 13) спілкування;
- 14) співчуття;
- 15) підтримка;
- 16) чесність та щирість;
- 17) порядність, довіра та багато іншого.

5. Вправа «Дерево сімейних цінностей»

Мета: Проявити у ігровій формі ідею у тому, кожна сім'я – це об'єднання особистостей із різними характерами, цінностями, інтересами і запитами.

Ведучий просить учнів на листі намалювати дерево. Це буде «Дерево сімейних цінностей». Зобразіть його таким чином, щоб корінням дерева стали ваші базові, найбільш принципові цінності, стовбур склали менш важливі, а гілками уявіть ті цінності, які важливі, але не настільки принципові для вас.

Завершення вправи:

- Які висновки ви могли зробити після закінчення своєї роботи над Древом сімейних цінностей?

- Подумайте, як виглядало б Дерево, якби його зобразили інші члени вашої родини?

6. Зворотній зв'язок. Шерінг. Підбиття підсумків.

Наше заняття закінчилося. Давайте поділимося враженнями, що вам найбільше запам'яталося сьогоднішньому занятті.

Молода сім'я: початок подружжя

Мета: підвищення поінформованості учнів про психологічні особливості подружніх взаємин, формування уявлень про поведінку в сім'ї та розвиток навичок конструктивної взаємодії з майбутнім чоловіком (дружиною), усвідомлення цінності та важливості сімейного життя.

Обладнання: 2 аркуші ватману, маркери, аркуші паперу, письмові принадлежності кожному учаснику, аркуш із питаннями тесту на кожного.

Зміст заняття

1. Вітання.

2. Вправа «Казка-брехня, та в ній натяк»

У більшості казок фраза «...вони одружилися і жили довго і щасливо» є закінченням казки. Пропоную згадати та назвати казки (російські народні, авторські тощо) з цим кінцем. І сказати чому казка закінчується саме так.

3. Розповідь ведучого

Молода сім'я – це сім'я у перші 3 роки після укладення шлюбу (у разі народження дітей – без обмеження тривалості шлюбу) за умови, що один із подружжя не досяг 30-річного віку.

Таким чином, шлюб має бути першим; тривалість спільного життя до 3 років; межа віку подружжя від 18 до 30 років.

Перші п'ять років спільного життя – основа майбутнього існування сім'ї. На певному етапі визначаються основні риси сім'ї, від яких залежатимуть майбутні долі людей, які вступили в шлюбні відносини. Середній стаж шлюбів, що розпадаються, в умовах нашої країни – п'ять років і саме тут найбільше потрібна допомога. Це етап коли народжується сумісність подружжя – психологічна опора сім'ї; час, коли створюється матеріальна основа сім'ї – її економічна опора, коли з'являються виховні традиції сім'ї. У роки закладаються підстави всім головних сторін сімейного життя – психологічної, сексуальної, матеріальної виховної.

У перші п'ять років молода сім'я проходить три щаблі віку: молодший подружній, молодший батьківський та початок середнього подружнього.

Молодший подружній вік - «медовий рік», який часто буває корисним. Це найвідповідальніший із усіх років подружжя - рік радостей та горя. Глибинні перевороти пронизують все життя молодят, з утриманців у батьківській сім'ї тепер

вони стають господарями свого життя. У їхньому юнацькому самотньому житті прав було більше, ніж обов'язків. У їхньому спільному житті особистих свобод менше, а обов'язків узгоджувати своє життя з іншою людиною, переробляти внутрішній світ у такт із ними – набагато більше. Головний конфлікт цього періоду - конфлікт пристосування один до одного двох несхожих людей, дуже важке створення двох «Я» однієї системи - «МИ». На цьому етапі люди поступово починають дивитися один на одного без прикрас, такими як вони є. Вони народжуються чи породжуються близькі інтереси, погляди, звички, зростає чи зростає схожа система поведінки, відносини друг до друга, тобто. з'являється сумісність. Одна з найчастіших негараздів «медового року» - боротьба двох самолюбств, війна за владу в сім'ї. Багато фахівців говорять про те, що попри низький відсоток розлучень перший рік шлюбу досить нестабільний. Молоду сім'ю часто «лихоманить», її мучать протиріччя, які часто посилюються втручанням батьків. Але, на щастя, ці протиріччя не сіль руйнівні, щоб одразу призвести до сімейної катастрофи. Найважче у цей час те, що соціологи називають адаптацією. Починаючи жити один з одним, подружжя відкриває себе заново, проте ці відкриття її завжди радісні. Кожен приносить зі своєї батьківської сім'ї масу звичок і уподобань, те, до чого він і вона звикли вдома, і що іншому здається безглуздим, дивним.

Молоді люди одружуються з різними очікуваннями. До весілля їм здається, що вони чекають від шлюбу одного, а потім раптом відкривають, що отримали зовсім інше. Шлюби, засновані на сильному потягу, є найбільш нестійкими. Набагато стійкішими є шлюби по стереотипу: люди, досягнувши певного віку, вважають, що «вже час», і вибирають потрібний для сімейного життя варіант. Спочатку сімейного життя аж ніяк не любов пом'якшує конфлікт, а терпіння і терпимість (толерантність). У перший рік спільного життя не варто вступати у боротьбу за першість, а прагне взаєморозуміння, налагоджувати контакти.

Набагато гірші справи у шлюбі за розрахунком, коли людей об'єднує матеріальний інтерес. Тут дуже високий рівень незадоволеності: вона вважає, що «продешевила», а він переконаний, що не отримав того, за що заплатив. Такі сім'ї зберігаються дуже довго. Якщо немає обопільних інтересів, духовної спорідненості, то все тримається на одному сексі, а ця опора не міцна, а значить і недовговічна. У перший рік подружжя люди повинні навчитися розуміти, хто як сприймає ті чи інші слова, ту чи іншу інформацію. З огляду на психологічні особливості, жінка частіше більш вимоглива до слів, чоловік більш чутливий до інтонацій.

За молодшим подружнім віком йде молодший батьківський - нова сфера радощів та протиріч. Щойно виникла система «МИ» і відразу її руйнує нова система з трьох осіб, з новим центром тяжкості - дитиною. Йде корінна ломка стереотипів життя, що склалися, змінюється і весь домашній ужиток. Подружжя відкриває для себе нове почуття - батьківську любов, яка стає новим щастям. Однак одні подружні пари додають до радощів свого кохання, радощів любові до дітей - особливо це виявляється у молодих матерів. Це призводить до того, що їхнє почуття до чоловіків різко охолоджується: різко спадає не лише частка уваги, а й любовність, сердечність цієї уваги. Молоді чоловіки часто відповідають на це образою, ревностями до дитини, часом несправедливою. І хоча для багатьох подружніх пар дитина виступає сполучною ланкою, багатьох вона віддаляє один від одного. Усе сімейне життя робиться в молодих батьків інший: звужуються її духовні верстви, зростають господарські турботи. У багатьох молодих сімей саме в цей час виникає домашня нерівність. До народження дитини господарських турбот у подружжя було небагато, і навіть якщо в їхньому поділі столу різниця, вона не дуже відчувалася. Тепер ці турботи різко зростають і покладаються переважно на дружину.

Третя стадія молодого сім'ї – середній подружній вік. Дитина трохи підросла, побут устоявся, домашнє життя перестає різко змінюватися. Головні протиріччя цього ступеня - протиріччя рутини, одноманітності. Коли люди живуть одноманітно, то їх почуття часто робляться непередбачуваними, а стосунки стають нудними.

Таким чином, зміни, що відбуваються, у нинішньому суспільстві, головним чином позначаються і на сім'ї. Як вже зазначалося, останнім часом спостерігається омолодження шлюбного віку і істотну роль серед громадських інститутів починає грати молода сім'я. Критеріями молодого сім'ї є черговість шлюбу (тривалість спільного життя до 3 років) та межа віку подружжя (від 18 до 30 років). Виявлено, що останнім часом поряд з омолодженням шлюбів, що вже відзначалося, збільшилася кількість гетерогенних шлюбів, а також шлюбів, де дружина і чоловік мають різне походження (міське або сільське). Багато молодих подружжя, які вступили в шлюбно-сімейні відносини, думають, що шлюб існує для кохання. Але віра в це може швидко зникнути, коли у них виникають якісь проблеми. І коли перед ними постають такі питання: «Чому ж ми стали такими? Що відбувається?»

У процесі спільної життєдіяльності молодому подружжю проходить постійно адаптуватися до їх обоєх інтересів, потреб, намірів. Життєздатність молодого шлюбу визначається процесами шлюбної адаптації, які особливо інтенсивно відбуваються у перші два роки спільного життя. На думку психологів, які працюють з молодими сім'ями, можна виділити такі види шлюбної адаптації:

- Адаптація до основних цінностей подружжя;
- Адаптація до інтересів, звичок та стилю життя шлюбного партнера до його темпераменту та характеру;
- Адаптація до професійної діяльності молодят.
- Адаптація фізіологічна (в т.ч. сексуальна)

У молодих людей, які вступили в шлюбно-сімейні відносини, можуть бути всі умови для міцного шлюбу: сильні почуття один до одного, хороші матеріальні та житлові умови, але шлюбне життя не складається через те, що вони не можуть пристосуватися один до одного. У результаті їхнє шлюбне життя стає нестерпним. Тому запорукою успіху хороших взаємин у молодій сім'ї є шлюбна адаптація.

Психологічна сумісність потрібна для того, щоб молода пара успішно пройшла період адаптації і благополучно будувала взаємини далі. Психологи розробили тести для вимірювання установок у парі, щоб можна було побачити в якій галузі сімейної сфери подружжю необхідно збільшити взаємодію.

5. Вправа: Домашні обов'язки

Учні діляться на дві групи юнаків і дівчат і становлять одночасно перелік домашніх обов'язків молодій дружини (для дівчат) та молодого чоловіка (для юнаків) після складання списки вивішуються на загальний огляд та триває дискусія-обговорення з домашніх обов'язків. Наприкінці вправи необхідно скласти ідеальний перелік домашніх обов'язків, який задовольнить обидві сторони.

6. Зворотній зв'язок. Шеррінг. Підбиття підсумків. З перших днів існування, молода сім'я, спираючись на все те найкраще, успадковане від батьків, повинна прагнути створити свій стиль відносин, свої традиції, в яких знайшли б відображення думки молодих людей створити міцну сім'ю, виростити дітей, зберегти любов. Взаємна повага та розуміння стануть традицією, а галантність та висока естетика увійдуть у звичку та залишаться в сім'ї на все життя.

Сімейні стосунки: культура стосунків у сім'ї, психологічний клімат.

Мета: Дати учням уявлення про сімейні правила, задані соціумом та культурою. Ознайомити їх із поняттям «унікальні сімейні правила». Сімейні міфи

Обладнання: 2 аркуші ватману, маркери, аркуші паперу, письмове приладдя кожному учаснику.

Зміст заняття:

1. Вітання.

2. Вправа «гра за правилами»

Інтелектуальна гра "Алгоритм Цицерона"

Ця гра в слова – найпростіша, і вона чудово підходить для ролі «першої гри розминки» перед будь-якою серйозною творчою груповою роботою.

Група граючих сідає у гурток (обов'язкова умова - це умова так званого «круглого столу», тобто поміщення граючої групи в коло, що забезпечує рівність всіх учасників і тим самим їх психологічний комфорт).

Сівши зручно до гуртка, група отримує завдання: розповісти абсолютно будь-яку історію, спираючись на знаменитий «Алгоритм Цицерона», тобто на серію послідовних питань: Хто? Що? Де? Чим? Навіщо? Як? Коли?

Увага!

Алгоритм Цицерона Ви можете використовувати і для розвитку своїх (і чужих) «письменницьких» здібностей. (Власне, саме для цього він і придуманий!) Якщо Ви ніколи в житті не писали оповідання, сядьте та попрацюйте з Алгоритмом Цицерона – ось побачите, з-під Вашого пера несподівано вийде шедевр!

Ведіть цю інтелектуальну гру в декілька раундів. Через кілька раундів гри, після серії невдалих та незначних реплік, гравці почнуть «творити», ось тоді і починайте записувати те, що кажуть учасники гри – такими «плодами» колективного драйву не можна нехтувати!

Інтелектуальна гра «Ланцюжок асоціацій»

Другу гру я б рекомендувала проводити саме як другу за рахунком - тому що вона складніша за першу - вимагає того, щоб всі гравці нарешті «прокинулися» і включили швидкість реакції.

Ця інтелектуальна гра проводиться з м'ячем, сидячи на стільцях. Поза грою знаходяться Ведучий та його Помічник - вони оцінюють правильність ходу гри.

Для вибору Помічника гравці тягнуть жереб. Помічник у цій грі потрібен лише для того, щоб гра не була або не здавалася надто авторитарною, не нагадувала «школу», через те, що в ній «судить» одна людина, найчастіше старша.

Сидячи в колі, граючи по черзі посилають один одному м'ячик, вигукуючи будь-яке слово, що прийшло їм на думку. Той, кому послали м'яч, повинен АВТОМАТИЧНО відповісти асоціацією, що прийшла йому на думку, і тут же послати м'яч іншому.

У цій грі НЕ МОЖНА: створювати паузи, розривати ланцюжок асоціацій. При недотриманні цього правила, гравець видаляється Ведучим та його Помічником із гри. Гра триває доти, доки в ній не залишиться одна людина – Переможець.

У ході вибуття гравців, що вибули, приєднуються до журі та отримують право разом із журі кричати «Залік!» або ж «Не залік!».

Увага: У цій інтелектуальній грі можливі конфлікти та наступні за ними розгляди. Це можливо тому, що частина людей видає шаблонні стереотипні асоціації, а частина (до речі, найбільш творчих людей) дає дуже складні асоціації, які часом сприймаються як порушення правила гри, як розрив того самого «ланцюжка».

Наприклад: якщо на слово "Полуниця" хтось вигукує "вершки" або "Алергія" або "червень", або "дача", то це не викликає ні в кого питань.

Але якщо на слово "Полуниця" я вигукую у відповідь "автозагар", то це, зрозуміло, вимагає пояснень.

Для цього в гру вводиться
додаткове правило

Почувши «спірну» асоціацію, Ведучий має право залишити репліку:
«Поясни!»

Гравець, який дав спірну асоціацію, повинен у стислий термін, чітко і лаконічно пояснити-переконати журі, прояснити групі свою асоціацію. Розкрити хід своїх думок. Якщо йому це не вдалося, він таки вибуває.

Нестандартно мислячий гравець, таким чином, вирішує в цій грі покладені йому «завдання підвищеної складності», що і справедливо, і корисно для ходу всієї гри, оскільки незабаром (під впливом тенденції до наслідування) вся група перейде на рівень гри підвищеної складності – вигукуванню складних асоціацій з лаконічними та зрозумілими поясненнями.

Приклад: «Полуниця! Автозагар! Поясни!»

«Полуничка» це фото оголених красунь. Голі красуні користуються автозагаром.

3. Розповідь ведучого.

Зараз ми з вами грали в ігри із правилами. Що було головним у цих іграх, щоб виграти? Правильно, головне було грати за правилами. Що таке правила?

"Правило" - слово багатозначне. Це й становище, у якому відбито закономірність, постійне співвідношення будь-яких явищ; і постанова, розпорядження, що встановлює порядок чогось; і спосіб мислення, норма поведінки, звичай, звичка.

Сімейні правила – що це таке?

Сімейні правила. Сім'ю можна як систему, що функціонує за певними правилами. Її члени поводяться відповідно до організаційної моделі повторюваних дій. Деякі сімейні правила встановлюються відкрито, наприклад: «Діти не повинні розмовляти, коли говорять дорослі», «Стуки перед тим, як відкрити двері», «Не можна продукти з холодильника без дозволу мами», «Ніколи не підвищуй голосу», «Не можна бити дівчаток» тощо. буд. Інші правила приховані, вони зазвичай виводяться з ситуацій, що повторюються, які відбуваються в сім'ї. Приховані правила дуже сильні, оскільки вони встановлюються негласно і

створюють відчуття загадковості: «Не говори ні про що сексуальне, це засмутить маму», «Дівчата повинні привчатися до обов'язків домашнього господарства, тоді як хлопчики повинні виконувати чоловічу роботу».

Правила, задані соціумом і культурою, поділяють багато сімей, а бувають правила унікальні для цієї сім'ї. Культурні правила сімейного життя відомі всім: наприклад, усі знають, що батьки не повинні кохатися на очах у дітей. Порухення правил – річ небезпечна, дуже драматична, багаторазово описана у російській художній літературі. «Безприданниця», «Гроза» – всі описують смертельно небезпечні наслідки порушення сімейних правил.

Унікальні правила відомі лише членам сім'ї.

Правила стосуються найрізноманітніших сторін сімейного життя – від розподілу ролей, функцій та місць в ієрархії до розпорядку дня та дозволу відкрито висловлювати свої думки та почуття. Правила показують, що в сім'ї можна робити, а що ні, що вважається хорошим і поганим, тобто вони є елементом сімейної ідеології.

Правила передаються у нову сім'ю – правила господарювання, сімейного бюджету, вирішення конфліктів.

Правила виникають різних стадіях життєвого циклу, нерідко суперечать одне одному, і тому близькі постійно повинні про них домовлятися. Буває і так, що своєю неконструктивною поведінкою члени сім'ї провокують встановлення правил, які їх не влаштовують.

Щастя подружжя багато в чому залежить від стосунків і не тільки один з одним, а й від стосунків з батьками. Відносини ці стають особливо значущими тоді, коли подружжя починається разом із ними. Але, навіть якщо молода сім'я самостійна у всіх питаннях і ділить із батьками лише «дах», то й тоді співіснування двох сімей значно впливає на стосунки молодого подружжя. Від

того, наскільки дипломатичні, взаємно поступливі будуть усі договірні, а не сторони, що змагаються, залежить порядок у будинку.

4. Вправи «Сімейні правила»

Ведучий дає всім учасникам завдання скласти список правил, прийнятих у сім'ї, де вони живуть. У ході роботи можна розділити правила на унікальні, культурно-задані, відкриті, приховані.

Після написання правил провести обговорення та виписати на дошці (ватмані) правила, розділивши їх на відкриті, приховані, унікальні та культурно-задані. Висновок: у кожній сім'ї створюється свій унікальний набір правил.

5. Вправа-гра «Слідами Нарнії. Створюємо зведення правил».

Час проведення 20-30 хвилин.

Ведучий ділить учасників на групи по 4-5 осіб та пропонує пограти у чарівне королівство. Отже, уявіть собі, що ви глави чарівного королівства. Вам потрібно придумати зведення правил, за якими розвиватиметься ваше королівство, розподілити ролі, хто головний, хто за що відповідає і т.д. буд. Звід правил (конституцію королівства, королівські укази) потрібно оформити на ватмані і оголосити перед усіма. У створенні склепіння правил беруть участь усі учасники.

Підбити підсумки гри: кажучи, що в кожній сім'ї можна і потрібно розробити правила, за якими сім'я існуватиме, але не забути про головні три правила:

1. Намагатись ставитися до родичів чоловіка (дружини) як до своїх власних, а саме з розумінням, повагою, теплом. Особливо до батьків вашої половинки, адже саме вони подарували вам кохану людину, виховавши її такою, що Ви закохалися в неї і тепер тільки з нею бачите ваше загальне подальше існування.

2. Дотримуватися виробленого народною мудрістю правила. Не дорікати чоловіку (дружині) в успадкованих ним (нею) від батьків звичках і рисах характеру, що не подобаються. Не коментувати: «Вічно ти, як твоя мати...»; "Ну, є

в кого, твій тато теж ..." і т.д. буд. Подібні докори зазвичай дають зворотний результат: від них відмахуються, не бажають звертати на них увагу, не вважають за потрібне переробляти себе. Крім того, сказані, може бути і справедливі, але образливі слова на адресу близьких людей породжують часом неусвідомлену образу, яка колись виплеснеться або на адресу кривдника або в його рідних.

3. Шукати у відносинах не промахи та недоліки, а докази на користь один одному. Не забувати про повагу до віку, досвіду знань старших членів сім'ї.

В основі цих правил, по суті, лежать та ж терпимість, той самий такт, те саме ставлення до іншого, як до самого себе. Є, щоправда, і особливість. Якщо людина змолоду не навчився поважати своїх батьків, будувати із нею теплі, довірчі, дружні стосунки, навряд чи вдасться досягти добрих відносин із своїми іншими батьками.

Тож вчитися сімейної дипломатії можна і потрібно вже тепер: у батьківській сім'ї, у спілкуванні з батьками друзів, з іншими дорослими.

6. Зворотній зв'язок. Шеррінг. Підбиття підсумків. Мікроклімат сім'ї, створений за допомогою гуманних правил, сприяє тому, що ми повертаємось під дах будинку свого з величезним задоволенням, а не тому, що нам більше нема куди йти.

Тобто хороша сім'я – це якщо вранці ми з радістю біжимо на роботу, а ввечері з не меншою радістю – додому.

Сімейні міфи Про це... і не лише

Мета: дати учням уявлення про відмінності чоловічої та жіночої психіки, познайомити з уявленнями про секс та любов у сім'ї між подружжям.

Обладнання: листочки для запису для кожного учасника, м'ячик.

Зміст заняття:

1. Вітання.

2. Гра-розминка тест-жарт. Пам'ятаючи, що в кожному жарті є лише частка жарту, пропоную тестову розминочну гру. кожен учасник пише собі на листочку.

Інструкція до тесту: 1. записуємо в стовпчик 4 літери: Л Д Р П

2. До кожної літери необхідно додати цифру від 1 до 4, не повторюючись.

3. до кожної літери з цифрою додаємо назву тварини, птиці, комахи та по 3 якості, які їх характеризують.

Розписали: а тепер розшифровка тіста. Отже Л – це любов, П – це ліжко, Р – це ставлення до роботи, і Д – ставлення до дружби. Номер означає, де вам стоять ці якості по ієрархії значущості. А тварини, птахи, риби, комахи із сукупними якостями – це те, як ми уявляємо себе у відповідних ситуаціях, життєво важливих процесах.

3. Слово ведучого. Взаємини. Кохання.

Думаю, що не помилюся, якщо скажу: більшість людей найбільш хвилюючими і незабутніми хвилюваннями у своїй юності вважають ті, які так чи інакше пов'язані з пошуками своєї «другої половинки». Тут було все: і перше дивне хвилювання при погляді на дівчину (молоду людину), що проходить повз неї, і болючі сумніви «а як підійти», і п'янке захоплення при словах «Ти мені теж подобаєшся», і перша ревності, і перший гіркий смак образ... . Одним словом, чудовий час нових духовних відкриттів та жахливий час важких драм.

Здавалося б правильно. Пошук та відкриття нового ніколи не бувають без ризику. Так і має бути. Однак іноді в цьому починаєш сумніватися. Міжсімейні взаємини - це одна з найбільш заплутаних і не до кінця вивчених проблем і в психології. Сьогодні ми трохи поговоримо про помилки і міфи в любові, шлюбі, статевих ролях, чоловічої та жіночої психології, про любов помилкову та істинну, про маніпуляції, споживче ставлення до близької людини та іншого.

Отже, міф 1.

З величезної кількості помилок, байок і міфів, які псують життя чоловікам і жінкам протягом усього життя, ми сьогодні поговоримо про найчастіші, з якими ми стикаємося в першу чергу. І головний, від якого страждають обидві сторони можна сформулювати так: до моменту зустрічі зі мною ти маєш бути вже сформованим дорослою людиною (чоловіком чи жінкою) з усіма її достоїнствами, АЛЕ без недоліків. Причому якості, які при цьому приписуються ідеалу можуть бути абсолютно різними та взаємовиключними. Наприклад, людина має бути абсолютно серйозною, солідною і дорослою, але при цьому дотепною, цікавою і взагалі – бути душею компанії. Або гірше того – має вміти красиво доглядати, але при цьому не мати у минулому романів. Такий міф про «справжнього чоловіка» або «справжню жінку» схильні і до юнаків і дівчат. Якщо ідеал не зустрічається чи коханий не відповідає, і не хоче відповідати ідеалу, то він (вона) роблять висновки: від "досконалість в житті немає", до "всі мужики козли, сво ..." або "всі баби дури, не тому що дури, а тому що баби".

Виходячи з цього сьогодні я відкрию вам кілька секретів: Секрет перший - ідеал у кожного свій.

4. Вправа "Мій ідеал"

Запропонувати кожному учаснику скласти список якостей, які мають мати майбутній обранець (обраниця). Через 2-3 хвилини на дошці, аркуші ватману створити узагальнений список якостей ідеального чоловіка, ідеальної жінки.

Висновок: дивіться, виходить людина, яка поєднує в собі переваги молодого та зрілого віку, але при цьому не має відповідних недоліків. Такі люди зустрічаються, але дуже дуже рідко. У переважній більшості – це зрілі дорослі люди, які зуміли набути мудрості, але не розгубити молодість душі. Навпаки, не буває практично ніколи. Мудрість приходить із набуттям життєвого досвіду. Досвід напрацьовується в результаті найчастіше важких життєвих випробувань і переживань. Відкритість, емоційність, щирість губляться. Однолітки таких людей

називають занудами, і з ними не завжди легко спілкуватись. Виділити, що майже всі склали портрети без недоліків, ідеалу з вадами не хоче ніхто. А таких людей у житті майже не буває. Недоліки є у всіх.

Ідеальний чоловік чи ідеальна жінка

Варіанти:

- Актори на сцені
- Історичні особистості
- Лицар на білому коні
- Мачо
- Справжній джентльмен
- Чоловік-добувач
- Справжня леді

Оцінка очікуваних придбань та неминучих втрат. Висновок перевиховати партнера практично неможливо, а якщо й виходить, то результат буде непередбачуваний. Чи треба це нам? Порада: Цінують ті якості, які дає партнеру його молодість, навіть якщо вони здаються вам дурістю і дитиною. свіжий струмінь у сімейні, дружні стосунки, у відносини з власними дітьми. нудним занудою, не здатним зрозуміти душевний стан іншої людини, радіти життю, очищатися від болю через сльози. Вчитеся разом із партнером обов'язково знаходити час, коли можна порадіти, потішитися життям та відпочити. сила. Її союзником є реальність із її численними турботами. вони легко і швидко можуть поглинути вашу дбайливість.

5. Міф 2. Чоловіче та жіноче мислення.

Відкрию вам великий секрет: чоловіки та жінки – істоти з різним мисленням і світосприйняттям. Цінності. Тому не дивно, що в ході спілкування виникає непорозуміння.

Отже, типові проблеми взаємин людей 15 – 23 річного віку:

Перша особливість: чоловік спочатку, на рівні організації мозку, мисливець і першовідкривач, а тому іноді і агресор. Жінка – зберігач і удосконалювач вже відкритого. Його базове бажання – шукати, знаходити та захоплювати щось нове (кидати, якщо набридло). Все треба зробити швидко, щоб потім насолоджуватися плодами перемоги чи своєї праці. Жінці від природи властиве прагнення покращувати те, що є. Завдяки цій різниці – колектив з юнаків та дівчат (або пара юнак та дівчина) може бути здоровим та ефективним лише тоді, коли кожна сторона поважає, розуміє та цінує достоїнства іншої. доброзичливо-поблажливо ставитися до слабкостей протилежної сторони. Там, де такого розуміння та поваги немає, починаються Нескінченні конфлікти.

Друга особливість: чоловік схильний діяти цілеспрямовано, але вузькоспрямовано, принаймні в один і той же час. Ця особливість безпосередньо пов'язана зі структурою мозку. У чоловіків він чітко спеціалізований. Наведемо приклад (можливість виникнення конфліктної ситуації). Перша ситуація: дівчата люблять просто так розглядати безліч варіантів (дій, покупок), без кінця порівнюємо їх, оцінюємо за величезною кількістю критеріїв. Типовий приклад - вибір нової сукні. Чоловіки ж приходять до магазину за конкретною річчю. І не вибирають, а хочуть саме цю конкретну річ. Чоловік спочатку вибирає конкретику, а потім дивиться, як вона співвідноситься із загальною ситуацією в цілому.

Друга ситуація: у ході спілкування, особливо під час конфліктів жінки люблять узагальнювати та абсолютизувати, їхні улюблені слова «завжди», «ніколи» та ін. Чоловіки, навпаки, хочуть конкретики. Приклад: юнаку достатньо запізнитися на побачення 3 рази з 10, щоб дівчина з повною впевненістю у своїй правоті сказала: Ти завжди спізнюєшся на побачення. Молода людина, якщо вона не запізнилася три рази з десяти, здатна щиро обуритися такою заявою. Дівчата завжди емоційніші, тому завжди фіксують емоційно значущі події, найчастіше

погані. Підсумок – нерідко молоді люди (частіше дівчата), щиро не пам'ятають те хороше, що для них було зроблено (це сприймається як належне без емоційного сплеску), але добре пам'ятають заподіяні образи – реальні та уявні.

Необхідно знати ці особливості та враховувати її у своєму спілкуванні, свідомо фіксувати увагу на позитивних вчинках свого партнера і не забувати про них дякувати; намагатися прощати дрібні огріхи, якщо вони зроблені не спеціально, уникати абсолютних тверджень та звинувачень, говорити про недоліки партнера спокійно та стримано, саме про недоліки, а не про людину.

Третя ситуація: займаючись складними багатогранними видами діяльності, особливо новими, чоловіки схильні занурюватися в них набагато глибше, ніж жінки. Їм важче перемикається, кидати розпочате не півдорозі. Мало того, необхідність відриватися від складної справи, в яку вони поринули, часто викликає у них інтелектуальний ступор та емоційний протест.

Рекомендація дівчатам: перш ніж примушувати юнаків робити щось складне, подумайте – воно вам треба? Рекомендація юнакам: не поспішайте кидатися робити все те, про що вас мимохідь попросили, - хто просить може 10 разів і передумати. Перед тим, як робити уточніть: це дійсно треба? Прямо зараз?

Третя особливість. Для чоловіка найчастіше важливіший результат діяльності, а для жінки – процес. Чоловік може цілодобово захоплено займатися проектом – не митися, не їсти, не спати. Зате результат буде такий, якого б не було, якби він відволікався на ці дрібниці. Так працює його мозок. Потім він прибирає за собою, миється, висипається. Але поки він працює, творить, його краще не чіпати. Жінка, навпаки, від природи вимагає уваги, дотримання режиму тощо. Обом необхідно спокійно домовитися: хто, що і коли робить. Кого коли не чіпати і скільки.

Четверта особливість. Жінці важливіші за емоції та спілкування, чоловікові – заняття конкретною справою. «Порожня балаканина», з погляду чоловіків,

необхідна жінкам, щоб обмінятися життєвою та емоційною енергією. Ось чим важливі посиденьки з подругами, мамою тощо для дівчат.

Чоловік черпає енергію в улюблених заняттях, і спілкування йому потрібно для досягнення утилітарних цілей – наприклад, обміну практичної інформацією. Через різне розуміння сенсу спілкування нерідко виникають конфлікти. Жінки вважають чоловіків нудними та байдужими, а чоловіки жінок – непослідовними та примхливими бовтанками. Рекомендації юнакам: дівчат періодично треба шкодувати та втішати (ти моя хороша, у тебе все вийде, я тебе люблю). Якщо вона "встала в позу - я образилася, не чіпайте мене" то не поспішайте відступати відразу, дайте їй час заспокоїтися.

Рекомендації дівчатам: юнакам при вирішенні проблем пропонувати конкретні інструкції та варіанти. Хоча шкодувати їх також періодично треба. Не перевантажуйте нервову систему молодої людини протиприродними вимогами, причіпками та виховними бесідами. Чоловіки надають словам більшого значення, ніж жінки. Якщо дістанете хлопця, то невідомо що він зробить, щоб вирішити цю нестерпну для нього ситуацію. Рекомендація обом: обов'язково ділитися один з одним виникаючими проблемами, адже на лобі рядком, що біжить, не написано: «У мене така проблема!!!» Не всі можуть і вміють здогадуватися про те, що партнер має душу.

П'ята особливість. Чоловікові цікавіше, що чекає попереду, а жінці – те, що тут і зараз. Це проявляється у мрійливості юнака, які вічно кудись прагнуть (наприклад, у гори), у той час коли дівчата «підрізають їм крила» питаннями «Чого ти в цих горах забув»? А що я там робитиму? І тому подібне. Рецепт простий: домовлятися і планувати подорож у гори, ремонт будинку і поїздку до мами. ...

Зворотній зв'язок. Шеррінг. Підбиття підсумків. Що ви сьогодні впізнали цікавого, нового, корисного. Запитати у кожного учасника по колу.

Висновки до розділу

В результаті проведеного практичного дослідження за методикою «Тест-карта оцінки готовності до сімейного життя» (Юнда І.Ф.) було встановлено, що загальний рівень готовності до створення сім'ї серед досліджуваних є доволі високим. Дівчата та юнаки демонструють близькі показники, проте юнаки мають незначну перевагу за рівнем достатньої готовності до сімейного життя (72% проти 68%). Задовільний рівень готовності до сімейного життя виявили 32% дівчат і 28% юнаків, а недостатня готовність до шлюбу не була зафіксована серед жодної з груп. Отримані результати свідчать про наявність сприятливих передумов для майбутнього сімейного життя серед молоді.

Відповідно до результатів, отриманих нами за методикою дослідження ціннісних орієнтацій (М. Рокіча) визначено, що сім'я є значущою життєвою цінністю як для дівчат, так і для юнаків. На перші три позиції в ієрархії цінностей сім'ю поставили 44% дівчат і юнаків, що свідчить про високий рівень її пріоритетності. На середніх позиціях (4-9 місце) сім'ю визначили 36% дівчат і 24% юнаків, тоді як на нижчих позиціях (10-18 місце) сім'ю розмістили 20% дівчат і 32% юнаків. Дані результати вказують на певні гендерні відмінності в ієрархії цінностей: дівчата частіше асоціюють сім'ю з високим і середнім рівнями значущості, тоді як юнаки частіше розглядають її як менш важливу життєву цінність, що може бути причиною наявності недостатньо сформованої психологічної готовності юнаків до створення сім'ї у порівнянні з дівчатами.

Аналіз результатів анкетування студентів щодо уявлень про майбутню сім'ю та шлюб дозволив виявити основні тенденції в їхніх поглядах. Більшість респондентів (80% дівчат і 67% юнаків) позитивно ставляться до офіційного шлюбу, вважаючи його обов'язковою умовою створення сім'ї, тоді як 33% юнаків і 15% дівчат допускають можливість спільного проживання без шлюбу. Щодо

освітнього рівня партнера, для третини опитаних (33%) цей аспект не має значення. Водночас 35% дівчат бажають, щоб партнер був досвідченіший, а 7% юнаків надають перевагу освіченій партнерці. Більшість респондентів (95%) визнають вплив батьківської сім'ї на свої уявлення про шлюб: 34% вважають модель сімейного життя батьків взірцем, а 66% прагнуть створити власну модель стосунків. Ставлення до шлюбу під час навчання варіюється: 65% дівчат і 45% юнаків висловлюють позитивне ставлення, але 30% дівчат вважають, що шлюб може заважати навчанню, а 50% юнаків пов'язують рішення про шлюб із партнеркою. Оптимальний вік для шлюбу, на думку 75% респондентів, – після 25 років, тоді як 25% дівчат і 30% юнаків вважають прийнятним вік 18–24 роки. Форма сімейних стосунків демонструє різноманітність поглядів: 50% обирають незареєстроване співжиття, 25% підтримують офіційний шлюб, і ще 25% віддають перевагу життю поодинокі. Дівчата частіше наголошують на таких якостях партнера, як вірність (80%), відповідальність (82%) і турботливість (78%), тоді як юнаки більше цінують зовнішню привабливість (65%) і почуття гумору (58%). Разом із тим обидві статі визнають важливість універсальних рис: вірності, відповідальності, поваги та здатності до компромісу. Серед умов щасливого сімейного життя 75% респондентів назвали взаємне кохання, 54% – матеріальний добробут, а 48% – рівномірний розподіл обов'язків. Підготовленість до шлюбу респонденти оцінюють переважно як недостатню: лише 30% вважають себе повністю готовими, тоді як 55% визнають свою неготовність. Попри це, 75% опитаних підтримують необхідність попередньої підготовки до шлюбу.

Загалом, результати засвідчили позитивне ставлення студентської молоді до шлюбу та сімейного життя, хоча наявні гендерні відмінності та недостатній рівень підготовленості підкреслюють актуальність програм із шлюбно-сімейного виховання.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами проведеного теоретичного аналізу слід відзначити що аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що батьківство є ключовим етапом особистісного розвитку чоловіка. Формування ролі батька залежить від багатьох чинників, включаючи стан фізичного та психічного здоров'я, а також рівень готовності до виконання батьківських обов'язків. На цей процес можуть негативно впливати особистісні риси, сімейні конфлікти або зосередженість на інших пріоритетах, як-от кар'єра. Таким чином, становлення батьківства є індивідуальним і багатограним процесом, що вимагає гармонійного поєднання внутрішніх і зовнішніх ресурсів. Усвідомлене батьківство є багатограним процесом, який базується на розвитку соціально важливих якостей, таких як відповідальність, доброта, емпатійність і толерантність. Важливим аспектом є формування відповідальності батьків, що охоплює як дотримання соціальних норм, так і особистих переконань, а також створення сприятливих умов для розвитку дитини. Стиль сімейного виховання відіграє ключову роль у взаємодії з дитиною, визначаючи правила, норми та цінності в сім'ї. Таким чином, усвідомлене батьківство забезпечує гармонійний розвиток родини та сприяє здоровій атмосфері виховання. Готовність до батьківства — це активний і динамічний стан особистості, який передбачає мобілізацію ресурсів, наявність знань і навичок для виконання батьківських обов'язків. Вона формується під впливом індивідуально-психологічних характеристик, зокрема рівня самооцінки та типу локус контролю, які визначають здатність брати відповідальність за виховання. Важливу роль відіграють також соціокультурні та економічні умови, у яких живе родина, адже вони можуть сприяти чи обмежувати розвиток цієї готовності. Підготовка до батьківства впливає не лише на ефективність виховання, а й на благополуччя дитини та гармонію в сім'ї. Тому суспільство має створювати

сприятливі умови для розвитку готовності до батьківства, забезпечуючи підтримку молодим людям у цьому складному процесі.

Результати проведеного емпіричного дослідження за всіма методиками продемонстрували наявність високого рівня значущості сім'ї як життєвої цінності та високий рівень готовності молоді до сімейного життя, хоча виявлені незначні гендерні відмінності вказують на необхідність подальшого аналізу та розробки цільових заходів психологічного супроводу.

Так, відповідно до результатів, отриманих за методикою І.Ф. Юнда, переважна більшість досліджуваної студентської молоді продемонстрували достатній або задовільний рівень підготовленості до сімейного життя. При цьому, відсутність недостатньої підготовленості серед респондентів свідчить про загальну спрямованість молоді на створення сім'ї.

Згідно з результатами, отриманими за методикою М. Рокіча визначено, що хоча сім'я є високопріоритетною цінністю для 44% молоді, у значної частини юнаків (32%) вона займає низькі позиції в ієрархії цінностей, що свідчить про можливу нестачу психологічної готовності до шлюбу. Загалом, дівчата демонструють стабільніші ціннісні орієнтації щодо сім'ї, тоді як у юнаків спостерігається більша варіативність, що потребує окремої уваги в освітніх і виховних програмах, спрямованих на підготовку до сімейного життя.

Аналіз результатів проведеного анкетування серед студентів щодо уявлень про майбутню сім'ю та шлюб дозволив виявити ключові тенденції в їхніх поглядах на основні аспекти шлюбно-сімейного життя. Відносно ставлення до офіційного шлюбу було встановлено, що більшість респондентів, а саме 80% дівчат і 67% юнаків, позитивно оцінюють його як обов'язкову умову створення сім'ї. Водночас 33% юнаків і 15% дівчат вважають, що спільне проживання без офіційного шлюбу є прийнятною альтернативою. Це свідчить про наявність

сучасних тенденцій, що відображають переосмислення традиційних уявлень про шлюб.

Стосовно важливості освітнього рівня партнера третина опитаних (33%) заявила, що цей аспект не має для них суттєвого значення. Водночас 35% дівчат прагнуть, щоб партнер був досвідченіший, тоді як 7% юнаків віддають перевагу більш освіченим партнеркам. Це вказує на деякі гендерні відмінності у пріоритетах при виборі партнера.

Вплив батьківської сім'ї на формування уявлень про шлюб є суттєвим. Майже всі опитані (95%) визнали, що батьківська сім'я формує їхні уявлення про сімейне життя. При цьому 34% (порівну серед дівчат і юнаків) вважають модель сімейного життя батьків взірцем, тоді як 66% заявили, що не планують повністю копіювати модель своїх батьків.

Ставлення до шлюбу під час навчання виявилось неоднозначним: 65% дівчат і 45% юнаків висловили позитивне ставлення до можливості укладання шлюбу в цей період. Однак 30% дівчат вважають, що це може заважати навчанню, а 50% юнаків зазначили, що рішення про укладання шлюбу залежатиме від партнерки. Лише 5% респондентів (2 дівчини і 3 юнаки) не замислювалися над цим питанням. Щодо оптимального віку для вступу в шлюб, більшість респондентів (75%) вважають, що найкращим часом для цього є період після 25 років. Водночас 25% дівчат і 30% юнаків вважають прийнятним вік 18–24 роки, що може бути пов'язано з індивідуальними особливостями життєвих планів та соціальних умов. Форма сімейних стосунків також демонструє різноманітність поглядів: половина опитаних (50%) віддає перевагу незареєстрованому співжиттю, 25% підтримують офіційний шлюб, тоді як ще 25% вважають прийнятним життя поодиночі.

Аналіз якостей партнера та сім'янина показав, що дівчата частіше наголошували на таких рисах, як вірність (80%), відповідальність (82%),

турботливість (78%) і повага (75%). Юнаки, у свою чергу, частіше акцентували увагу на зовнішній привабливості (65%) та почутті гумору (58%). Разом із тим, обидві статі визнають універсальними якості вірності, відповідальності, поваги та здатності до компромісу, що вказує на спільну орієнтацію на гармонійні та стабільні стосунки. Серед умов щасливого сімейного життя респонденти найчастіше називали взаємне кохання (75%), матеріальний добробут (54%) та рівномірний розподіл обов'язків (48%).

Підготовленість до шлюбу опитані оцінюють як недостатню: лише 30% вважають себе повністю готовими, тоді як 55% визнають свою неготовність до сімейного життя, а 15% мають певні сумніви, але налаштовані оптимістично. Попри це, 75% респондентів підтримують необхідність попередньої підготовки до шлюбу, тоді як 20% не мають чіткої думки з цього приводу, а 5% вважають підготовку непотрібною.

Загалом отримані результати свідчать про переважно позитивне ставлення студентської молоді до інституту сім'ї та шлюбу, хоча спостерігаються певні гендерні відмінності в уявленнях і пріоритетах. Більшість опитаних визнають важливість емоційної підтримки, взаємної поваги, відповідальності та турботливості у стосунках, однак демонструють недостатню підготовленість до сімейного життя, що підкреслює актуальність заходів із шлюбно-сімейного виховання. Формування гармонійних уявлень про сімейне життя, коригування стереотипів і підвищення рівня обізнаності молоді сприятиме покращенню їхньої готовності до створення власної сім'ї.

Таким чином, результати підтверджують необхідність впровадження комплексних програм, які б поєднували формування ціннісного ставлення до сім'ї з розвитком навичок, необхідних для створення успішних сімейних стосунків, особливо серед юнаків.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Алексеенко Т. Ф. Концептуалізація соціально-педагогічних основ сучасного сімейного виховання : дис. ... док-ра пед. наук : 13.00.05; 13.00.07. Київ, 2017. 573 с
2. Астахов В.М., Бацилева О.В. Підготовка до батьківства як етап соціалізації особистості. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. 2012. Т. 10. Ч. 2. С. 13–20.
3. Баранова Н. П. Тренінг для вчителів з педагогічної майстерності. Харків : Основа, 2014. 159 с.
4. Бацилева О.В., Пузь І.В., Астахов В.М. Психологічні аспекти готовності молоді до усвідомленого батьківства. International scientific professional periodical journal «THE UNITY OF SCIENCE». August, 2018 / publishing office Beranových str., 130, Czech Republic Prague, 2018. P. 42–45.
5. Безпалько О. В. Системний підхід до організації соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді / О. В.Безпалько // Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2006. № 3. С. 46–54.
6. Братусь І. Програма «Школа батьківства». Практична психологія та соціальна робота. 2012. № 6. С. 35–47.
7. Буніна Л.М. Соціально-педагогічний підхід до розуміння сутності батьківства / Л.М.Буніна // Педагогіка і психологія професійної освіти : Наук. – метод. журнал. Л., 2014. № 1. С. 145-150.
8. Вахняк Н. В. Соціально-педагогічний аналіз проблеми усвідомленого батьківства. Вісник Луганського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Сер. : Педагогічні науки. Луганськ : Вид-во «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. № 20 (231). Ч. II. С. 297–303.

9. Гончар Л. В. Теоретико-методичні засади гуманних батьківськодитячих взаємин : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.07. Київ, 2018. 510 с.
10. Денисюк О. М. Зміст і форми соціально-педагогічної роботи із сім'єю / Соціальна педагогіка : навч. посіб. / [О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, Т. Г. Веретенко] ; за ред. О. В. Безпалько. [2-е вид.]. К. : Академвидав, 2017. С. 138-150.
11. Довженко Т. О. Становлення і розвиток ідеї підготовки майбутніх учителів до організації педагогічної просвіти батьків. Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. Хар. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Харків : Хар. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, 2014. № 46. С. 165–179.
12. Думанська В. П. Відповідальне батьківство: теоретичний аспект. Демографія та соціальна економіка. 2015. № 3 (25). С. 75–86.
13. Думанська В.П. Монетарний пронаталізм: оцінка ефективності / В.П. Думанська // Демографія і соціальна економіка. 2017. №1 (19). С. 28–36.
14. Душка А. Л. Дитячо-батьківські відносини як фактор успішного розвитку дитини. Науковий вісник Південноукраїнського нац. пед. ун-ту імені К. Д. Ушинського. 2017. № 11–12. С. 262–271.
15. Зелінська Т.М. Вимірювання латентного материнства у дівчат юнацького віку / Зелінська Т.М. // Психологічні науки: Зб. наук. праць. НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія №12-К., НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2014. №23(47). С. 103–108.
16. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації : навч.-метод. комплекс [Безпалько О. В., Зверева І. Д., Кияниця З. П., Кузьмінський В. О. та ін. ; за заг. ред. : Зверєвої І. Д., Петрочко Ж. В.]. Київ : Фенікс, 2007. 528 с.
17. Калашнікова Л. М., Петрова В. В. Усвідомленість знань школярів як психолого-педагогічна проблема. Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. Хар. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Харків : Хар. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, 2017. Вип. № 56. С. 50–58.

18. Капська А. Й. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей / А. Й. Капська, І. В. Пеша. К. : Центр учбової літератури, 2017. 231 с.
19. Кириченко О. В. Батьківство як соціально-психологічний феномен. Соціально-гуманітарний вісник. 2018. Вип. 23. С. 58–62.
20. Котова-Олійник С. В., Остапчук О. Л. Відповідальне батьківство як новітня світова тенденція. Тато-школа: як створити та забезпечити стале функціонування : метод. посіб. Вінниця : ФОП Данилюк В. Г., 2009. С. 4–8.
21. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : навч. посіб. Тернопіль : Джура, 2003. 416 с.
22. Крамченкова В. О. Ціннісні орієнтації подружжя як чинник психологічного здоров'я сім'ї. Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського нац. ун-ту імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2011. № 33. С. 327–338.
23. Красін С. А. Аналіз поглядів студентів на усвідомлене батьківство. Духовність особистості : методологія, теорія і практика : зб. наук. пр. Східноукр. нац. ун-ту імені В. Даля. Сєверодонецьк : Вид-во Східноукр. нац. ун-ту імені В. Даля, 2018. Вип. 4. С. 123–133.
24. Красін С. А. Сутність поняття «готовність до усвідомленого батьківства (материнства). Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Харків : ТОВ «Вид-во НТМТ», 2018. № 1 (87). С. 93–103
25. Красін С. А. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування готовності до усвідомленого батьківства студентів закладів вищої освіти. Інноваційна педагогіка. 2020. № 24. Т 2. С. 188–191
26. Красін С. А. Усвідомлене батьківство: сутність, ознаки, структура та зміст. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2017. Вип. 55. С. 215–221

27. Лелюх-Степанчук О.О. Психологічні аспекти основ батьківства. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». 2015. Вип. 5. С. 135–139.
28. Лемещенко О.Р. Фактори формування готовності старшокласників до відповідального батьківства. Актуальні проблеми психології. 2013. Вип. 39. Том 1 : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. С. 122–125.
29. Островська Н. О. Формування усвідомленого батьківства молоді в діяльності територіальної громади : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Слов'янськ, 2014. 347 с.
30. Савченко Ю., Козир М. Соціально-психологічні фактори та умови формування відповідального батьківства. Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка., (41(1), 2024. с.77–83.
31. Саралієва З. Соціально-психологічна суб'єктність і компетентність сім'ї/ З. Саралієва// Вісник ННГУ. Серія «Соціальні науки». 2017. Вип. 1(2). С. 179-189.
32. Слюсар Л. І. Батьківство у системі відносин інституту сім'ї: сучасні трансформації, їх причини та наслідки. Демографія та соціальна економіка. 2016. № 2. С. 26–38.
33. Смалько О. Система формування відповідального ставлення до батьківства в студентів університету в позааудиторній виховній роботі. Науковий вісник Східноєвропейського нац. ун-ту імені Лесі Українки. Сер. : Педагогічні науки. 2017. № 1. С. 71–76.
34. Соціально-психологічні особливості готовності молоді до подружнього життя (В. Г. Захарченко) // Український соціум. 2014. № 1 (3). С.14–23.

35. Ткачова Н. О. Про ціннісні орієнтації студентів сучасних вищих навчальних закладів. Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : зб. наук. пр. Херс. нац. техн. ун-ту. Херсон : Грінь Д. С., 2017. Вип. 1 (12). С. 71–73.
36. Тюття О. В. Технологія формування усвідомленого батьківства в груповій взаємодії / О. В. Тюття, Н. М. Лук'яненко // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. 2014. № 7. С. 319-330.
37. Уманець Н. А. Аналіз поглядів на еволюцію батьківства в працях сучасних соціологів. Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. пр. Східноукр. нац. ун-ту імені В. Даля. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ імені В. Даля, 2018. Вип. 6 (87). С. 75–185.
38. Фадєєв В. І., Лемещенко О. Р. Усвідомлене батьківство: сучасна модель сім'ї. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. Крим. гуманітар. ун-ту. Ялта, 2013. Вип. 38(1). С. 165–170.
39. Федюшкіна К. А. Формування усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачів професійно-технічної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2020. 315 с.
40. Хавула Р. М. Особливості психологічної готовності юнаків до батьківства : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2014. 21 с.
41. Хомишак О. Категорія батьківства у зарубіжній педагогіці: соціо-педагогічний аспект / О. Хомишак // Молодь і ринок: науково-педагогічний журнал. Дрогобич : «Коло», 2008. № 9 (44) вересень. С. 142 – 146.
42. Чіп Р. С. Ціннісні орієнтації як механізми регуляції поведінки особистості. Проблеми сучасної психології. 2016. Вип. 18. С. 809–819.
43. Яценко Л.В. Сутнісні характеристики готовності до відповідального батьківства. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : збірник наукових праць. Кіровоград. 2013. Вип. 17. Кн. 2. С. 513–521.

44. Fthenakis, W. E.: Engagierte Vaterschaft – Die sanfte Revolution in der Familie / W. E. Fthenakis. - Herausgeber: LBS–Initiative Junge Familie. Opladen: Leske & Budrich, 2005. s.352

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для опитування студентів щодо уявлень про майбутню сім'ю та шлюб

Шановний(а) респонденте!

Ми проводимо дослідження уявлень студентів про майбутню сім'ю та шлюб. Ваші відповіді є анонімними і будуть використані виключно в наукових цілях. Будь ласка, відповідайте щиро, обравши варіант, який найбільше відповідає Вашим думкам.

1. Як Ви ставитеся до офіційного шлюбу як обов'язкової умови створення сім'ї?

- Позитивно, вважаю офіційний шлюб обов'язковим.
- Негативно, вважаю, що можна жити разом і без шлюбу.

2. Як Ви оцінюєте важливість освітнього рівня майбутнього партнера?

- Освітній рівень не має значення.
- Важливо, щоб партнер був досвідченіший.
- Важливо, щоб партнерка була більш освіченою.

3. Як Ви оцінюєте вплив батьківської сім'ї на Ваші уявлення про сімейне життя?

- Сімейне життя батьків є для мене взірцем.
- Не копіюватиму модель сім'ї своїх батьків.

4. Як Ви ставитеся до шлюбу під час навчання?

- Позитивно, вважаю, що це не завадить навчанню.
- Негативно, вважаю, що це заважатиме навчанню.
- Залежить від обставин і рішення партнера/партнерки.
- Ще не замислював(ла)ся над цим питанням.

5. Який вік, на Вашу думку, є оптимальним для вступу в шлюб?

- 18–24 роки.
- Після 25 років.
- Пізніше.

6. Яку форму сімейних стосунків Ви вважаєте прийнятною?

- Незареєстроване співжиття.
- Офіційний шлюб.
- Життя поодинці.

7. Які якості Ви вважаєте найважливішими у партнера або майбутнього чоловіка/дружини? (Можна обрати кілька варіантів):

- Вірність.
- Повага.
- Відповідальність.
- Турботливість.
- Доброта.
- Стабільність (фінансова чи емоційна).
- Здатність до компромісу.
- Освіченість та інтелект.
- Почуття гумору.
- Зовнішня привабливість.
- Ваш варіант

8. Що, на Вашу думку, є основою щасливого сімейного життя? (Можна обрати кілька варіантів):

- Взаємне кохання.
- Матеріальний добробут.
- Рівномірний розподіл обов'язків.

9. Як Ви оцінюєте свою готовність до шлюбу?

- Цілком готовий(а).
- Маю певні сумніви, але налаштований(а) позитивно.
- Вважаю себе зовсім не готовим(ою).

10. Як Ви ставитеся до попередньої підготовки до сімейного життя?

- Це необхідно.
- Не маю чіткої думки.
- Це непотрібно.

ДЯКУЄМО ВАМ ЗА УЧАСТЬ В АНКЕТУВАННІ!